

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TINA REMŽGAR

**MEDIJSKA KONSTRUKCIJA SOVRAŽNIKA:
Podobe islama v Mladini in Magu po 11. septembru 2001**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

TINA REMŽGAR

Mentorica: doc. dr. Karmen Erjavec

**MEDIJSKA KONSTRUKCIJA SOVRAŽNIKA:
Podobe islama v *Mladini* in *Magu* po 11. septembru 2001**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 MEDIJSKA KONSTRUKCIJA REALNOSTI	5
2.1 DRUŽBENA KONSTRUKCIJA NOVIC.....	7
2.2 FOTOGRAFIJA KOT NOVICA.....	12
3 VLOGA MNOŽIČNIH MEDIJEV	15
3.1 MEDIJI IN TERORIZEM.....	15
3.2 POMEN MEDIJEV V KRIZNI SITUACIJI.....	17
4 ISLAM SKOZI OČI ZAHODNJAKOV	18
4.1 ZGODOVINSKO NEODOBRAVANJE ISLAMA.....	18
4.1.1 KONSTRUKCIJA SOVRAŽNIKA.....	19
4.1.2 ISLAMSKI FUNDAMENTALIZEM IN DŽIHAD.....	20
4.1.3 ISLAMSKI TERORIZEM.....	20
4.2 NEGATIVNA MEDIJSKA INTERPRETACIJA ISLAMA.....	21
4.2.1 STEREOTIPI.....	21
4.2.2 PREDSDODKI IN SOCIALNA KATEGORIZACIJA.....	22
4.2.3 STEREOTIPI IN PREDSDODKI O ISLAMU V MEDIJIH.....	24
4.3 ISLAM V ZAHODNIH MEDIJIH PO 11. SEPTEMBRU 2001.....	25
5 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA	29
5.1 ANALIZA PRISPEVKOV V <i>MLADINI</i> IN <i>MAGU</i>	33
5.2 NASLOVI.....	34
5.3 UVODNIKI.....	38
5.4 VSEBINE IN POMENI.....	40
5.4.1 REPREZENTACIJA DRUŽBENIH AKTERJEV.....	40
5.4.2 REPREZENTACIJA MUSLIMANSKEGA 'DRUGEGA'.....	45
5.4.3 REPREZENTACIJA DOGODKA 11. SEPTEMBRA 2001.....	47
5.5 GRAFIČNA UPODOBITEV ISLAMA.....	50
5.5.1 FOTOGRAFIJE OBJAVLJENE PO NAPADU 11. SEPTEMBRA 2001.....	52
5.5.2 GRAFIČNO PRIKAZOVANJE IRACIONALNOSTI, ZAOSTALOSTI IN NASILNOSTI.....	54
5.5.2.1 PRIKAZOVANJE IRACIONALNOSTI.....	55
5.5.2.2 REPREZENTACIJA ZAOSTALOSTI.....	57
5.5.2.3 REPREZENTACIJA NASILJA.....	58
5.6 POVZETEK KLJUČNIH UGOTOVITEV.....	61
6 SKLEP	63
7 VIRI IN LITERATURA	66
PRILOGA	
PRILOGA A	
PRILOGA B	

1 UVOD

»Prišla pa je ameriška tragedija, ki je v hipu zahtevala na tisoče žrtev v zapletenem trenutku – za Ameriko in za ves svet, saj je ta, hočeš nočeš, z njo tesno povezan« (Gustinčič, 2001: 25).

Strašna tragedija, ki se je zgodila 11. septembra 2001, in v kateri je izgubilo življenje na tisoče ljudi, je svet pretresla – in spremenila (Pogly in Durán, 2001: 122). V očeh zanimanja javnosti kot tudi vsakodnevna tema poročanj, tako svetovnih kot slovenskih medijev, sta postala islam in boj proti terorizmu. Skratka, tematika, ki se nam je še leta 2000 zdela obrobna, češ to se nas ne tiče, saj se dogaja v svetu, ki je nam in našim bližnjim bolj ali manj tuj. Po terorističnih napadih, ki so dandanes postali že kar stalnica in z obvezno fotografijo kraljujejo v vseh medijih, pa se je tudi v naš svet prikradlo zanimanje za novice z orientalskega Vzhoda, v nadaljevanju Orienta¹.

11. september 2001 je prelomnica, ki je pokazala na pomembnost vloge množičnih medijev, še posebej v času krize. Dogodek, ki je bil medijsko podprt od začetka, je bil velika priložnost za novinarje, da občinstvu omogočijo podoživljanje dogodka znova in znova, ter si ob njem izoblikujejo svoja stališča.

Teroristični napad se je zgodil skoraj pred našimi očmi. Neposredno smo lahko spremljali trk letal v WTC ter sesutje dvojčkov. Marcel Štefančič je ob večkratni ponovitvi prikazovanja posnetka napisal: *»Trk ugrabljenega letala v južni stolp smo videli stokrat – in iz vseh kotov. "To je odvrtno, človeku je ob pogledu na to kar slabo," je dahnul komentator CNN-a. In potem dodal: "No, pa pogledjmo še enkrat." In letalo je še enkrat presekalo južni stolp. In še enkrat. In še enkrat. Letalo ni nehalo sekati južnega stolpa«* (Mladina, 17. 9. 2001).

¹ Orientalizem je celotni zahodnjaški slog imaginarnega ali dejanskega miselnega in emocionalnega obvladovanja "orienta" in "orientalcev", ki se je razvil davno pred nastankom orientalizma (Said, 1996: 13). Orientalizem v tem pomenu je prvotno definiran kot diskurz za izražanje različnosti in drugačnosti. Orientalizem je "sprejet prijem za filtriranje Orienta v Zahodno zavest" (Tomanič Trivundža, 2004: 4). Na ta način je Orient tuj, eksotičen in skrivnosten, senzualen in potencialno nevaren, medtem ko je Zahod racionalen, pošten in uspešen ter normalen (glej Said v Tomanič Trivundža, 2004: 4).

Dogodek se je zdel res nepričakovan, nedojemljiv, osupljiv, predvsem pa tragičen. Ameriška vlada je skušala preko medijev vplivati na mnenja in stališča tako domače kot tuje javnosti. Kot krivce je hotela prikazati vse države, ki teroriste podpirajo, ter tako opravičiti svoja vojaška posredovanja v teh državah.

Množični mediji so vir informacij vsem, ki niso neposredno izpostavljeni informacijskim institucijam oziroma ustanovam. Informacijska tehnologija nam omogoča takojšen dostop do najnovejših dogodkov. Cel svet nam tako rekoč leži na dlani; to nam omogočajo množični mediji. Ali nam množični mediji tudi česa ne omogočajo? Ali nam onemogočajo razumevanje dogodka z druge plati? Ali si to onemogočamo sami, s tem, ko ne iščemo informacij pri drugih virih? Obrambni in vojaški poročevalec James Kitfield v svojem članku o lekcijah iz Kosova opozarja, da v sodobni komunikacijski dobi problema ne predstavlja premalo informacij, temveč preveč informacij, ki se prehitro prenašajo prek globalnih medijev in jih na ta način prepametno izkoriščajo (Kitfield v Plavšak, 2001).

Dogodki 11. septembra 2001 so preplavili medije po vsem svetu. Kritizirana je bila demokratičnost diskurza v medijih, saj naj bi novinarji poročali predvsem enostransko (glej Quraishi, 2001). Dogodek je bil izjemen tudi zaradi neposredne ter nepričakovane vpletenosti novinarjev v samo dejanje. Ameriški novinarji so tako rekoč stali malo stran WTC-ja ter gledali, kako se njihov simbol demokracije, napredka ter ameriškega načina življenja podira. Ameriški poročevalci so bili osebno prizadeti. V njihovem delu je bila prisotna čustvena ogorčenost in žalost.

Pomemben pogoj demokratične družbe je tudi seznanjanje občinstva s celovitimi in raznolikimi informacijami. Medijsko poročanje je bilo po 11. septembru 2001 usmerjeno v dramatičnost, manjšinska mnenja so bila izločena (glej Bizjak, 2002), saj so se ameriški mediji ravnali po načelu ameriške vlade: "Kdor ni z nami, je proti nam."

Avtorji članka Vojna medijskega spektakla (Mancevič idr., 2002) opozarjajo, da se v medijski komunikaciji o poročanju o terorističnih dejanjih vzpostavlja diktatura

ameriškega poročevalskega diskurza, ki je proameriška, senzacionalistična, legitimira le eno, ameriško resnico in s tem ustvarja vtis homogenosti pri odzivanju na dogodek (Bizjak, 2002).

V medijskih besedilih so bili uporabljeni čustveno obarvani izrazi, kamor sodi tudi izraz terorist/terorizem. Vedno bolj pa so tiskovne agencije začele biti pozorne na uporabljene izraze, saj ti vplivajo na kvaliteto besedila. Pri Wall Street Journalu so po pisanju Solomona pripravili priročnik za zaposlene, ki pravi, naj besedo terorist uporabljajo previdno in samo v določenih primerih: za opisovanje tistih posameznikov in nevladnih organizacij, ki si za cilje svojih načrtnih nasilnih dejanj izbirajo civilne in nevojaške cilje (Bojc, 2001).

Po Van Dijkju so množični mediji tisti, »ki največ prispevajo k (re)produkciji rasizma in nestrpnosti do različnih etničnih skupin, tudi muslimanov« (Van Dijk, 1991: 68). O islamu Slovenci največ izvemo prav iz množičnih medijev, zato je pomembno, da se novinarji pri pisanju o islamu držijo profesionalnih novinarskih standardov in ne ponujajo stereotipnih predstav in predsodkov o islamu ter jih delajo zdravorazumske, obče veljavne in pravilne.

Avtorji Poročila skupine za spremljanje nestrpnosti (2002) ugotavljajo, da so slovenski mediji pri poročanju o ilegalnih priseljencih, Romih, beguncih in tudi muslimanih večinoma diskriminatorni. Prav zaradi tega sem se odločila raziskati način poročanja o temah, povezanih z islamom. Predmet empirične raziskave je medijska konstrukcija sovražnika: islama. Analizirala bom vsebine političnih tednikov *Mladine* in *Maga*. Z analizo načina poročanja o temah, povezanih z islamom, želim pokazati, kako se v enem in drugem političnem tedniku (re)producira negativna podoba islama v primerjavi z Zahodom. Analiza bo potekala za obdobje po napadu na WTC in Pentagon 11. septembra 2001.

Namen naloge pa je poleg prikaza odnosa do islama v tednikih *Mladina* in *Mag* tudi odkrivanje vzrokov za (ne)prikrito nestrpnost do islama. Zanimalo me bo, ali je odnos tednikov do islama različen, in če je, na kakšen način.

V nalogi bom poskušala potrditi oziroma zavreči naslednjo tezo:

Tednika *Mag* in *Mladina* v prispevkih islam kot religijo reprezentirata negativno. Gre za izražanje drugačnosti, ki je predstavljena negativno ter za polarizacijo med Orientom in Zahodom. S tem se nagibata k negativnemu in stereotipnemu predstavljanju islama ter k opisovanju islama kot monolitnega in sovražnega.

Za preverjanje postavljene teze bom uporabila kvalitativno analizo prispevkov v tednikih *Mladina* in *Mag* v letu 2001 in 2002 (dvomesečno obdobje). Osredotočila se bom na odnos teh dveh tednikov, ki ga gradita do islama kot religije. Pri tem bom uporabljala metodo kritičnega diskurza v novinarskem tekstu.

Poleg diskurzivne analize teksta bom analizirala tudi fotografije, ki se nanašajo na islam. V nalogi bom pozorna na značilnosti, kot so iracionalnost, nasilnost in zaostalost, ki naj bi veljale za lastnosti islama oziroma Orienta ter kot take nasprotujoče lastnostim racionalnega, miroljubnega in naprednega Zahoda (Tomanič Trivundža, 2004). Pri analizi fotografij bom poskušala dokazati tudi tri teze:

- 1. Islam je predstavljen kot iracionalen v primerjavi z racionalnim Zahodom.**
- 2. Islam je predstavljen kot nasilen v primerjavi z miroljubnim Zahodom.**
- 3. Islam je predstavljen kot zaostal v primerjavi z naprednim Zahodom.**

Diplomsko nalogo sem vsebinsko razdelila na dva dela. V prvem, teoretičnem delu je predstavljena vloga množičnih medijev ter pomen predstavitve dogodkov in družbenih akterjev. Postavila sem ustrezne definicije pojmov, uporabljenih v nalogi. Na podlagi dostopne literature pa sem poskušala poiskati vzroke za enačenje islama z nasiljem in s tem ustvarjanje negativne podobe islama kot religije v medijih. Drugi del naloge je namenjen analizi poročanja *Maga* in *Mladine* o islamu.

2 MEDIJSKA KONSTRUKCIJA REALNOSTI

Po Gačnik in drugih (1999: 609) je družbena konstrukcija realnosti pravzaprav medijska konstrukcija realnosti. Medijska konstrukcija realnosti zadeva umeščanje medijske realnosti v svet vsakdanjega življenja, procese učinkovanja medijskih vsebin na individualno percepcijo družbene realnosti (Drame, 1992: 852). Množični mediji so tisti prevladujoči element v javnem diskurzu, ki v največji meri vplivajo na oblikovanje stališč in vrednot.

Množični mediji so tudi največji vir informacij širšemu občinstvu. Vsak dan ljudje pridobivamo informacije iz časopisov, televizijskih prispevkov, radijskih novic, svetovnega spleta, zato so mediji osnovni vir informacij. Taka monopolna vloga množičnim medijem omogoča, da z izbiro teme, virov, žanrske predstavitve, jezika in stila konstruirajo realnost. Že izbor določene informacije in njena uvrstitev v določeno medijsko rubriko ji daje svojevrsten kontekst /.../ (Gačnik in drugi, 1999: 610). Medijski vpliv pa se ne kaže samo v izbiri in favoriziranju določenih dogodkov, pomembno je tudi tisto, česar mediji ne prikažejo oziroma ostane medijsko nepokrito (glej Erjavec, 2000: 11).

Množični mediji so torej pomemben del družbene realnosti. Njihova vloga v družbeni konstrukciji realnosti je povezovanje posameznikov, družbe in kulture. Realnost konstruirajo na način, da dogodke in stvari interpretirajo v skladu z dominantno ideologijo. Novice so interpretirane na način, da so v skladu s splošno sprejetimi normami družbe, občinstvo dobi občutek, da je ta interpretacija edina realna in normalna in zato tudi obče veljavna. Medijska interpretacija je prikazana kot edina zdravorazumska interpretacija. Po Karmen Erjavec (2000: 7) mediji svojemu občinstvu ponujajo le določene, izbrane kulturne vzorce, jih oblikujejo in jim dodajajo nove pomene ter jih v končni fazi s tem delajo univerzalne in edine pravilne.

Medijska konstrukcija realnosti je sicer družbeno konstruirana, vendar poleg medijske realnosti obstajajo tudi druge realnosti, ki jih posamezniki različno rangirajo. Ines Drame (1991: 12–15) pravi, da je medijska realnost:

- A. del družbene realnosti, v kateri se prepleta objektivna, simbolna in subjektivna realnost ter
- B. posebna realnost, v kateri se prav tako prepleta objektivna, simbolna in subjektivna realnost, vendar pa je njena konstrukcija odvisna od nosilcev, ki ji pripisujejo pomen in jo interpretirajo.

Za podrobnejše razumevanje in definiranje medijske konstrukcije realnosti razlikujemo med objektivno, simbolno in subjektivno realnostjo (Adoni in Sherill v Bašič-Hrvatin, 1990: 96–100):

- A. Objektivna družbena realnost je razumljena kot objektivni svet. Realnost, razumljena kot *par excellence*, je skupna vsem članom družbe.
- B. Simbolna družbena realnost pomeni simbolno izražanje objektivne realnosti. Obstaja več simbolnih realnosti, vsaka vsebuje svoj simbolni sistem, njihova vrednost pa se pri posamezniku razlikuje.
- C. Subjektivna realnost je področje, kjer objektivna in simbolna realnost predstavljata vir posameznikove lastne identitete; je osnova za družbeno akcijo in podeljuje obstoj objektivni realnosti kot tudi smisel simbolnim izrazom. Posameznik na podlagi lastnih interpretativnih kodov definira, kaj je zanj bolj ali manj pomembno. Zaradi tega je družbena realnost percipirana kot kontinuum distanc med elementi, ki imajo pomembno mesto v vsakdanjem življenju (Bašič-Hrvatin, 1990: 98).

Mediji delujejo kot posrednik med objektivno in subjektivno realnostjo ter črpajo iz množice elementov družbene realnosti. Njihova funkcija je izbor in posredovanje dogodkov. Sandra Bašič-Hrvatin (1990: 99) meni, da mediji že zaradi svoje funkcije (posredovanja) ne "izkrivljajo" objektivne realnosti.

2.1 DRUŽBENA KONSTRUKCIJA NOVIC

»The world of the Press is not the real world, but a world skewed and judged.« (Fowler, 1991: 11).

Breda Luthar meni, da je glavna naloga medijev, ki preko svojih kanalov občinstvu posredujejo novice, »reprodukcija normalnosti« (glej Luthar, 2001: 201).

Vse novice so pristranske oziroma so predstavljene iz določenega zornega kota. "Industrijo novic" si lahko predstavljamo kot institucijo, ki širši javnosti sporoča novice, dogodke. Za novice in dogodke je težko reči, da so predstavljeni popolnoma objektivno, saj je vsak novinar, ki informacijo posreduje, član nekega družbeno-socialnega kroga. Naj za primer navedem radijsko poročanje, ko je slavna oseba tožila svoje zaposlene, ker naj bi si na njen račun naročili eksotično in drago hrano. Novica se zdi povsem nevtralna, če novinar ne bi poudaril, da slavna oseba, ki je *zelo bogata*, svojim *ubogim* zaposlenim ne privošči dobre in kvalitetne hrane. Novinar ni navedel, v kakšnem materialnem in finančnem stanju živijo osebe, ki so bile zaposlene pri slavni osebi. Z besedo *ubogi* je dal poslušalcem vedeti, da so to ljudje, ki se vsakodnevno borijo za kruh, slavna oseba pa je grozna, saj ne privošči lososa in kaviarja svojim zaposlenim na svoj račun, čeprav brez njene vednosti. Res je, da je to novica rumenega tiska, za katerega je značilno, da je informiranje drugotnega pomena ter da je jasen prehod od objektivnega k subjektivnem. Vendar pa vse več resnih medijskih hiš uporablja strategijo subjektivnega poročanja. O katerih dogodkih in na kakšen način so novice in dogodki reprezentirani, je odvisno tudi od tipa časopisa. Različni časopisi različno pišejo o istih novicah in dogodkih.

Zakaj novinarji pristransko poročajo o dogodkih? Roger Fowler (1991) omenja tri teorije pristranskega poročanja. Pristranskost obstaja zaradi svobodne, demokratične ureditve državnega sistema. Vsak ima pravico povedati tisto, kar misli. Zato tudi novinarji o dogodkih poročajo na subjektiven način, kot dogodek vsak posamezni novinar vidi in doživi. Drugi, bolj utopičen pogled, povezuje novinarsko pristranskost s kapitalističnim sistemom. Spremeni se lahko le z radikalnimi ukrepi v financiranju in postopkih v

proizvodnji novic ter z uporabo alternativnih novinarskih virov. Pomembne so spremembe v ekonomski bazi, na kateri temeljijo mediji (to stališče odseva duh revolucionarnega idealizma). Tretji pogled zagovarja, da pristranskost obstaja, vendar ne povsod (vsi časopisi niso pristranski; nekateri so, drugi ne). Ta teorija omogoča možnost, da bralec/gledalec verjame, da njegov časopis/program ni pristranski, tako kot so drugi/ostali. Ta pogled vključuje tudi teorijo, da so časopisi v primerjavi s televizijo pristranski, saj kamera ne more lagati. Nevarnost tega stališča je, da predvideva, da nevtralnost kot paradigma v realnosti obstaja.

Ines Drame v središče konstrukcije medijske realnosti postavi novinarja, ki vstopa v medijsko realnost kot v obstoječo objektivno realnost in se ne zaveda njenega spreminjanja. Izpostavi štiri ključne procese pri konstruiranju medijske realnosti, katerih ključni element je novinar (Drame, 1992: 853–856):

1. Zbiranje (iskanje in sprejemanje) informacij

Osnova tega procesa je vselej odnos in komunikacija med virom informacij in novinarjem. Oba vstopata v ta odnos s svojimi naravnostmi in vnaprejšnjim definiranjem partnerja. Njun odnos pomembno opredeljujejo pozicija v družbeni in medijski realnosti, (ne)skladnost njunih interpretacij informacije in lastnih pozicij.

2. Selekcija dogodkov

Selektivni procesi so v medijski realnosti nenehno prisotni in so ena temeljnih značilnosti, ki jo vzdržujejo. Odvisni so od posameznikove omejene informacijske zmogljivosti, ki je tako fiziološko kot tudi družbeno pogojena in odvisna od socialnega konteksta, ter z omejenostjo zmogljivosti komunikacijskega "kanala", ki je lahko tudi posledica neenake distribucije komunikacijske moči (Splichal v Drame, 1992: 854). Seveda so selektivni procesi bistveno povezani s kriteriji selekcije.

Ti so delno odvisni od tega, »ali je viden dogodek skladen s predstavo družbenega reda, ki je definiran kot dober, in z identiteto, pripisano skupinam, vlogam,

osebam, ki nastopajo v dogodkih, ki naj bi jih sporočili«, in »v bistvu ni neideološkega, apolitičnega, nepristranskega sistema izbiranja in sporočanja novic; vsi vzorci uredniškega izbiranja, kaj objaviti in česa ne (in v kakšnem razmerju in s kakšnim poudarkom itd.), imajo ideološko osnovo in politično razsežnost« (Gebner v Drame, 1992: 854).

Vsak dogodek ne postane novica. Da pa dogodek postane novica, mora izpolnjevati številne pogoje – biti mora primeren oziroma vreden, da ga novinarji posredujejo širšemu občinstvu. Mediji ne poročajo o vsakemu dogodku. Novice so končni produkt kompleksnega procesa, ki se prične s sistematičnim razvrščanjem in selekcijo dogodkov in tem glede na družbeno konstruirane kategorije (Fowler, 1991: 12).

Novica je umeten proizvod novinarskega procesa. Selekcija dogodkov temelji na kompleksni strukturi kriterijev, ki določajo, ali je dogodek dovolj pomemben, da mediji poročajo o njem. Več kriterijev izpolnjuje dogodek, bolj primeren je za objavo.

Johann Gultang in Mari Ruge sta z empirično analizo sistematično identificirala novičarske kriterije. Njun teoretični model temelji na analizi selekcije mednarodnih dogodkov (glej Erjavec, 1998: 48). Izpostavila sta dvanajst novičarskih dejavnikov (glej Fowler, 1991:12–17 in Hartley, 1989: 75–80):

1. *Pogostost, frekvenca* – časovni razpon dogodka. Enkratni dogodek ima več možnosti, da bo objavljen, kot pa dogodek, ki traja dalj časa. Umor traja kratek čas in je pomensko relativno kratek. Zaradi svoje kratkotrajnosti ima večje možnosti, da bo medijsko pokrit kot na primer ekonomski, družbeni in kulturni trendi, ki so izven pogostosti izhajanja dnevnega časopisa.

2. *Prag* – velikost, obseg in glasnost dogodka pomeni pomembnost dogodka. Bolj, kot je dogodek obsežen, bolj je glasen, odmeven, kar pomeni, da je tudi bolj pomemben. Prag določa stopnjo pomembnosti dogodka: nesreča, v kateri je udeleženo deset delavcev, doseže večjo pozornost, kot nesreča, v kateri sta udeležena dva delavca. Če dogodek ne

doseže praga, pomeni, da ni pomemben, in zato ne bo medijsko obravnavan. Obseg in velikost dogodka sta lahko dokončna, lahko pa naraščata.

3. *Nedvoumnost* – jasnost dogodka. Ni nujno, da je dogodek enostaven, pomembno pa je, da ima omejeno število pomenov. V novinarskem diskurzu je polisemija zmanjšana na najnižjo možno raven.

4. *Pomembnost* – v smislu kulturne bližine: dogodki, ki so v skladu s kulturnim ozadjem novinarjev, so bolj pomembni kot dogodki drugih kultur, zato obstaja večja verjetnost, da bodo medijsko pokriti. Dogodki iz oddaljenih kultur so pomembni samo, če trčijo v domačo kulturo, največkrat v smislu grožnje.

5. *Skladnost* – ta kategorija se nanaša predvsem na dogodke, ki so pričakovani. Če mediji pričakujejo, da se bo nekaj zgodilo, potem se zagotovo bo (Hartley, 1989: 77).

6. *Nepričakovanost* – nepredvidljivost in nepričakovanost ter redkost oziroma neobičajnost dogodka. Dogodek, ki ga ne pričakujemo, se ne bo pojavil v medijih. Dogodek mora biti tudi dovolj pomemben in skladen, da se o njem poroča.

7. *Povezanost ali nadaljevanje dogodka* – ko se o dogodku enkrat poroča, se bo o njem poročalo še nekaj časa.

8. *Kompozicija, zgradba* – pomembna je celotna zgradba vseh objavljenih dogodkov. Ali bo nek dogodek objavljen, je odvisno tudi od tega, kateri dogodki so že vključeni.

Poleg osmih že naštetih novičarskih vrednot, pa Johann Gultang in Mari Ruge dodajata še štiri, ki so še posebej pomembne za zahodne medije:

9. *Nanašanje na elitne narode* – zgodbe o vojnah, volitvah in nesrečah predvsem v politično pomembnih državah.

10. *Nanašanje na elitne osebe* – dejanja elitnih oseb imajo večje posledice v družbi. Njihova dejanja imajo tudi reprezentativno funkcijo.

11. *Poosebljanje* – dogodki so predstavljeni kot dejanja posameznikov, ker se je s posamezniki lažje identificirati kot z institucijami.

12. *Negativnost* – slaba novica je dobra novica, ker je nepričakovana, nedvoumna, nenadna in konsonantna.

Objavljen dogodek lahko vsebuje več novičarskih vrednot, katere pa bodo upoštevane in v kolikšni meri, pa je odvisno od posamezne družbe in njenih vrednot. Iluzorno pa je pričakovati, da bo posamezen dogodek vseboval vse dejavnike, ali da bodo v prispevku vsi dejavniki enako zastopani (Erjavec, 1998:50). V nadaljevanju bo analiza pokazala, da islam kot aktualna novica najbolj ustreza naslednjim kriterijem: pogostost, pomembnost, kontinuiteta in povezanost z negativnim.

3. *Selekcija dejstev*

Pogosto se zdi, da so dejstva lastnost dogodka samega, spregledano pa ostane, da je razvrščanje dejstev posledica novinarjevega pogleda in interpretacije, da so dejstva prej stvar perspektive kot dogodka samega.

David Altheide opozarja, da je o dogodku možno reči kar koli, in da lahko vsak dogodek postane novica, če je »prav« obdelan, kar se zgodi predvsem z uporabo standardnih novinarskih vprašanj (Altheide v Drame, 1992: 855). Selekcija dejstev je vselej vnaprej določena ter ustvarja implicitne zveze med viri in novinarji, iz katerih novinarji težko izstopijo (zaradi družbeno, ideološko, politično, ... pogojenih naravnosti ter zaradi same narave dela).

4. Izbor žanra in uporaba jezikovnih sredstev

Ne le selekcija dogodkov, novic, tudi izbira novinarskih žanrov je stvar razumevanja (dogodkov, sveta) (Košir v Drame, 1992: 856). Čeprav se zdi, da je določeno vrsto dogodkov mogoče upovedati samo v določenem žanru, pa ta določenost ne izhaja iz dogodkov samih, temveč iz novinarjevega razumevanja žanrskih shem in iz novinarjeve perspektive, pogleda na dogodke. Novinarji vnaprej definirajo, kaj je vredno njihove pozornosti in kaj je pri tem pomembno, ter tudi, kaj lahko od tega pričakujejo. Izbor žanra običajno že določa obseg pozornosti, prostora, mesto uvrstitve v časopisu ... in s tem tudi vpliva na naslovnikovo sprejemanje sporočila. Čeprav žanr izbira novinar, pa ne gre za povsem samovoljno in subjektivno početje.

Z žanrom se povezuje tudi uporaba jezikovnih sredstev. Pri izbiranju in selekciji informacij je novinar usmerjen k viru informacij, pri uporabi jezika pa je običajno bolj usmerjen k naslovniku. Thomas Luckmann (v Drame, 1992: 856) meni, "da jeziki utelešajo specifične poglede na svet", in da "notranja struktura jezika objektivizira temeljni sklop taksanomij realnosti, usmeritev in vrednot", ter da je tako definiran jezik "osrednji medij socialne konstrukcije realnosti" ter hkrati "najpomembnejši medij transmisije takšnih realnosti" in tudi "najpomembnejše orožje legitimizacije simbolnih svetov".

2.2 FOTOGRAFIJA KOT NOVIC

Fotografija ima veliko informacijsko moč. Vidoje Mojsilovič (1997) pravi, da je dobra fotografija vredna več kot tisoč besed. »Namesto, da bi bralec bral celo vrsto stavkov o poteku kakega dogodka, si lahko na dobri fotografiji v trenutku ogleda kulminacijski trenutek dogodka« (Mojsilovič, 1997: 88). Vendar pa to ne drži povsem, saj se pogosteje dogaja, da so v časopisu objavljena besedila brez fotografij kot obratno.

Susan Sontag (1982: 30) trdi, da fotografija velja za neizpodbiten dokaz, da se je fotografirani dogodek res zgodil. Vendar pa lahko z različnimi tehnikami močno spremenimo podobo slike in s tem tudi njeno interpretacijo. Fotografije so prisotne tako v popularnem kot v kakovostnem tisku. Kakovostni tisk predpostavlja, da lahko svojim izobraženim in načitanim bralcem s fotografijo ilustrira temeljno poročilo oziroma poudarek novinarskega besedila.

Po Judah Passow je fotografija integralni in gonilni sestavni del časnikarskega procesa. Fotografije ganejo in informirajo bralce, zagotavljajo močno vsebinsko raven informacije, ki ponese bralca prek osnovne ideje spremljajočega besedila (Passow, 1998).

Pomembna je povezanost besedila in fotografije. Bob James (v Ogrin, 1998: 39) razlikuje dve vrsti fotografij v časopisih:

- A. v prvo sodijo tiste fotografije, ki podkrepijo in pojasnijo besedilo prispevka – razumevanje prispevka temelji na besedilu, fotografija je podrejena besedilu;
- B. v drugo vrsto sodijo fotografije, ki same pripovedujejo o dogodku in jim besedilo, če je prisotno, služi kot pojasnilo.

Več kritik leti na prepričanje, da lahko dobra fotografija sama pove novinarsko zgodbo. Različni bralci lahko eno fotografijo razumejo in interpretirajo drugače. Razumevanje in interpretacije fotografij so odvisne od preteklih izkušenj, predsodkov in vnaprejšnjih predstav in pričakovanj. Fotografija brez spremstva novinarskega besedila ali podnapisa prikaže le trenutek dogodka/dogajanja. Bralec ne more vedno razumeti novice, saj mora poznati njeno preteklost in vzroke. Lahko se zgodi, da je prav zaradi tega fotografija iztrgana iz konteksta. Zato Milko Dolinšek ugotavlja, da novinarska fotografija potrebuje pomoč besede, da lahko posreduje jasno in popolno informacijo (Dolinšek, 1975: 5). Naloga novinarskega besedila ali podnapisa ob fotografiji je, da fotografijo umesti v zgodovinski kontekst in jo poveže z vzroki dogajanja. V nasprotnem primeru, če novinarsko besedilo in fotografija nista pomensko povezani, bralca to lahko zmede.

Vendar pa imajo fotografije pomembno vlogo pri razumevanju informacij, saj tvorijo vizualni kontrast v razmerju do besedila. Tako lahko fotografije na časopisni strani pripomorejo k boljšemu zaznavanju in razumevanju novinarskih besedil (Zwimpfer v Erjavec, 1998: 99).

3 VLOGA MNOŽIČNIH MEDIJEV

»Mediji imajo moč, da odločajo, katere probleme bodo izpostavili javnosti, na kakšen način jih bodo predstavili ter kdo in pod kakšnimi pogoji bo sodeloval pri predstavitvi problema. Mediji tako povedo ljudem v javnosti, kaj naj si mislijo o stvari, kako naj si jo razložijo. Mediji tako v precejšnjem obsegu zmanjšujejo sposobnost navadnih državljanov, da presojujejo ter se v lastnem interesu odzivajo na politične dogodke in na akcije nosilcev moči. Tako pomagajo ohranjati legitimnost političnega, ekonomskega in socialnega sistema« (Vreg, 2000: 43).

Ameriški mediji zaradi svoje razsežnosti in moči vplivajo na medije po vsem svetu. Veliko časnikov in televizijskih kanalov svojemu občinstvu posreduje novice in dogodke iz ameriških medijev. ZDA so v ameriških medijih predstavljene kot racionalne, razvite, moderne, kot nekaj pozitivnega in dobrega. Ostale države postavijo v odnos, glede na to, ali sodelujejo z ZDA, ali ji nasprotujejo. Problematične so predvsem države, ki ji nasprotujejo. Te so največkrat opisane kot sovražne, kot države, ki pomenijo grožnjo, saj so necivilizirane, nedemokratske oziroma drugačne in potrebno se jih je bati.

Tudi novinarji so le ljudje s svojimi prepričanji, ki na podlagi svojega znanja in preteklih izkušenj izberejo, kaj je primerno za objavo in na kakšen način. A prav zaradi velikega vpliva in moči, ki jih imajo mediji na oblikovanje stališč in vrednot svojih naslovnikov, imajo novinarji moralno odgovornost, posredovati dogodke kar se da brez stereotipov in predsodkov. Noam Chomsky pa (1997: 72) pravi, da je vodilna vloga elite v medijih, ki izhaja iz delovanja filtrov, videti tako naravna, da medijski ljudje, ki pogosto delujejo odgovorno in z vso dobro voljo, lahko sami sebe prepričajo, da so novice izbrali in interpretirali povsem objektivno ter na podlagi profesionalnih novinarskih vrednot.

3.1 MEDIJI IN TERORIZEM

»Po Cherifu Bassiouniju obstaja med mediji, željnimi nasilnih dram za svoje občinstvo, in teroristi, željnimi publicitete, simbioza vzajemne odvisnosti za preživetje: teroristi računajo na medije, da bodo ti podpirali njihove grozo in strah vzbujajoče cilje, mediji pa izkoriščajo teroristična dejanja kot neizogibne novice, ki se izplačajo« (Bassiounij v Jezernik, 2002: 18).

Terorizem je nasilno dejanje posameznikov ali skupin, ki je organizirano in načrtovano (glej Picard, 1993). Dejanja so simbolična, nabita s pomeni. Ključnega pomena za teroristično dejanje je prepoznavnost v javnosti. Vsako teroristično dejanje vključuje sporočila. Z nasiljem teroristi pokažejo, da jih je treba jemati resno. Njihovo običajno sporočilo je, da niso zadovoljni z obstoječim stanjem v družbi.

Prepoznavnost oziroma zavedanje terorizma je lahko sproženo z različnimi sredstvi. Eden najpogostejših in tudi najpomembnejših so množični mediji. Identifikacija z javnostjo, kateri je sporočilo namenjeno, in kanali komuniciranja, ki prenašajo sporočilo, so ključ za razumevanje teh simboličnih dejanj in so pomembni za razumevanje vloge medijev v prenašanju novic o terorizmu (Picard, 1993: 5).

Namen terorističnih dejanj je bolj kot zastraševanje, pritegovanje pozornosti. Dejanja terorističnih napadov morajo biti javno znana, v nasprotnem primeru dejanja ne vzbudijo strahu med množicami². Teroristi potrebujejo podporo medijev. Mediji jim priskrbijo ustrezno publiciteto ter razširijo sporočilo javnosti. Teroristični dogodki so prikrojeni prav za medije. Za medije imajo takšna povabila nezadržno privlačnost, saj je eno od temeljnih pravil njihove tržne uspešnosti pravilo »slaba novica = dobra novica« (Jezernik, 2002: 18). Božidar Jezernik (2002) medijska poročila o terorističnih dejanjih primerja tudi z zvočnikom v rokah teroristov, saj mediji 'pomagajo' ustvariti dogodek.

Mediji morajo dogodek kot tak prepoznati ter posredovati sporočila. Terorizem s svojo dramatičnostjo vzbuja zanimanje javnosti, mediji pa dramatičnost terorizma aktivno vzpodbujajo v svojem prizadevanju, da bi pritegnili pozornost javnosti – tudi s pretiravanjem (Jezernik, 2002: 17–19). Potreba po publiciteti je odločilna za izbiro tarče terorističnega napada; večja kot je simbolična vrednost tarče, več publicitete bo napad prinesel teroristom in več strahu bo 'proizvedel' (Gnezda in drugi, 2002: 65).

² Terorizem je specifičen, premišljen tip nasilja ali grožnja z nasiljem, ki za dosego svojih političnih, religioznih ali ideoloških ciljev ustrahuje in izsiljuje (Gnezda in drugi, 2002: 64). Teroristično dejanje med množicami vzbuja strah, z namenom vplivanja na vlado, da spremeni politična ravnanja. Izbor žrtev je premišljen, izbran je na način, da dejanje povzroči čim večji politični pritisk.

3.2 POMEN MEDIJEV V KRIZNI SITUACIJI

Po Hermanu imajo mediji v času krizne situacije odgovorno nalogo izpeljati proces od stanja travmatičnosti do družbene stabilnosti v treh fazah: vzpostavljanje občutka varnosti, spominjanje in žalovanje ter vračanje v vsakdanjost (Herman v Zelizer, Allan, 2002: 2–3). Poleg poročanja imajo mediji pomembno vlogo pri stabilizaciji položaja. V poročanju ameriških medijev po 11. septembru 2001 je bilo močno prepletanje politike in medijev. Mediji v kritičnih situacijah, še zlasti, ko gre za terorizem, pogosto posredujejo neosnovane in nepomembne informacije o osumljenih, največja nevarnost pa je pozivanje k vojaškim protiukrepom (Bojc, 2001). V krizni situaciji, kot je bil napad na WTC, so bili mediji odvisni od uradnih virov, ki vplivajo na oblikovanje in pretok informacij.

Dogodki o napadu na WTC in Pentagon so napolnili vse svetovne časopise ter televizijske in radijske programe. Povsod je bilo veliko slik, izjav in dramatičnih zgodb policistov, gasilcev in žrtev napada. Čeprav je glavni sovražnik v tej zgodbi terorizem, je bil večkrat posplošen kar na islamsko skupnost. Zdelo se je, da glavni sovražnik ni le terorizem, temveč celotni islamski svet. Islam je po 11. septembru 2001, predvsem v zahodnih medijih omenjen v negativnem smislu, največkrat v povezavi s terorizmom in z islamskimi skrajneži (glej Bošnik, 2002).

V krizni situaciji 11. septembra 2001 so ameriški mediji in vlada delovali kot eno. Novinarji so pozivali ljudi k patriotizmu. »Domoljublje je bilo vidno na vsakem koraku. V številnih trgovinah so pošle zaloge zastav« (Mag, 19. 9. 2001: 19). Predsednik Bush ml. je napovedoval vojno, ameriško ljudstvo je vzklikalo in pritrjevalo. Američani so sprejeli slavni rek ameriške vlade: »Če nisi z nami, si proti nam.« Kar pomeni, če brezpogojno ne podpiraš napada na islamske države, podpiraš terorizem in teroristična dejanja. V trenutku po zrušitvi dvojčkov, kjer je bilo pokopanih veliko civilistov, so bila čustva premočna, da bi ljudje lahko zadrževali in kontrolirali svojo pretresenost, jezo in žalost. To pa so ameriška vlada in z njo (vede ali nevede) množični mediji izkoristili.

4 ISLAM SKOZI OČI ZAHODNJAKOV

»Stereotipiziran pogled na islam je postal opora za preživetje zahodne kulturne identitete. Ne glede na mojo sekularnost in ateizem me mediji, politika in okolica vedno spominjajo, da sem musliman in tako nisem del danske, evropske in zahodne kulture,« piše Bashy Quraishi z Danske (Bošnik, 2002).

Islam je po dogodku 11. septembra 2001 v zahodnih medijih označen negativno kot grožnja demokratičnemu sistemu in tako tudi zahodnemu svetu. Islam je opredeljen kot tisti 'drugi', ki Zahodu omogoča, da se identificira v pozitivni podobi kot demokratičen, napreden oziroma pravi. Na Zahodu danes prevladujejo pogledi na islam in muslimane kot na slabše, nerazvite, barbarske, nasilne in fanatične (glej Said, 1985). Predvsem poudarek na gorečo versko pripadnost in fanatizem pa v posameznikih vzbuja strah in grožnjo.

4.1 ZGODOVINSKO NEODOBRVANJE ISLAMA

Za sovraštvo in strah pred islamom je po Edwardu Said (1985: 4) veliko zgodovinskih, kulturnih in političnih razlogov, vsi pa izvirajo iz enega samega razloga: islam že od renesanse naprej krščanstvu predstavlja največjo konkurenco in s tem tudi grožnjo. Islam v končni fazi ne predstavlja le tekmeца Zahodu, ampak pomeni tudi izziv krščanstvu. Kot navaja Edward Said (1996: 82) *»islam ni postal brez razloga simbol za nasilje, uničenje, demonsko, za horde osovraženih barbarov. Za Evropo je bil islam dolgotrajna travma. Vse do konca 17. stoletja je "otomanska nevarnost" prežala vzdolž vse Evrope in nenehno ogrožala vso krščansko civilizacijo; sčasoma je evropska civilizacija to nevarnost vgradila v svoja izročila, pomembne dogodke, like, kreposti in pregrehe kot nekaj, s čimer je pretkano življenje«.*

Pri formiranju Evrope pa je pomembno razumeti in upoštevati njen odnos do muslimanskega sveta. Tomaž Mastnak (1998: 11–23) meni, da je sovraštvo do muslimanov ključnega pomena za konstitucijo Evrope – in še posebej za artikuliranje evropskega diskurza. Sovraštvo zahodnih kristjanov do muslimanov je igralo osrednjo

vlogo pri formiranju Evrope kot ene od zgodovinskih oblik zahodne enotnosti. O tem sovraštvu se v medijih govori čim manj oziroma na način, da je Zahod prikazan kot žrtev islamske nasilnosti.

4.1.1 KONSTRUKCIJA SOVRAŽNIKA

Negativna predstava o islamu pa se ni izoblikovala 11. septembra 2001. Predstava o islamu in muslimanih kot o največjemu sovražniku kristjanom, se je v javnosti gradila postopoma. Že pred križarskimi vojnami v 11. stoletju so potekali boji med pogani in kristjani, *»vendar tedaj muslimani niso imeli privilegiranega položaja med nevernimi«* (Mastnak, 1996: 66). *»Pred koncem enajstega stoletja je bila izdelana podoba sovražnika, ki je omogočala in terjala novo sveto vojno«* (Mastnak, 1996: 73). Ta nova sveta vojna je bila doživljena kot vojna, uperjena proti islamu, islam pa je bil pojmovan ne le kot katera koli oblika poganstva, temveč kot fundamentalen sovražnik kristjanstva, kot sama Antikristova vera« (Cardini v Mastnak, 1996: 74).

Na oblikovanje negativnega zahodnega pogleda na islam je vplivala tudi prepoved sprave med obema verama. Tako krščanstvo kot tudi islam v svojih svetih knjigah prepovedujeta kakršno koli sklepanje zavezništva, prijateljstva ali zvez. Tako Tomaž Mastnak navaja po apostolu Pavlu: *»Ne dajte se vpregati v jarem z neverniki! Kaj imata skupno namreč pravičnost in krivičnost«* (Mastnak, 1996: 70). Pri obeh sklepanje zvez in zavezništva vodi v pogubo. V Koranu zasledimo v 193. suri: *»Borite se proti njim, vse dokler ne izgine mnogoboštvo in dokler se Alahova vera ne bo mogla svobodno izpovedati«* (Dragaš, 2004: 18).

Od srednjega veka do renesanse je Zahod na islam gledal kot na skrivnostno demonsko religijo. Ni bilo pomembno, da razumejo muslimani Mohameda za preroka in ne Boga, za kristjane je bil Mohamed lažni prerok in hipokrit. Predstava o islamu in muslimanih kot največji nevarnosti Zahodu se je v javnosti uveljavljala postopoma. Podobno, kot piše Bashy Quraishi (2001), je stereotipna podoba islama po zatonu komunizma nujna za preživetje zahodne kulturne identitete.

4.1.2 ISLAMSKI FUNDAMENTALIZEM IN DŽIHAD

Pojma islamski fundamentalizem in džihad povprečni Zahodnjak zazna kot strah, nemir in grozo, saj sta pojma obremenjena s predsodki in stereotipi. Džihad je v zahodni družbi prepoznan kot sveta vojna muslimanov proti nevernikom, islamski fundamentalizem pa pomeni »živeti v skladu z islamskimi temelji« (glej Qutb, 1993) in je interpretiran kot želja po preobratu h koreninam. Po Saidu je (re)interpretacija posameznih fraz v svetih tekstih dovolj, da pride do ključne spremembe in sprejemanja kritičnega ali revolucionarnega stališča (1985: 114). Mediji nam pogosto vsiljujejo občutek, da je islam prežet z nasiljem, da so muslimani goreči verniki, ki nerazumno sledijo zakonom korana, ta je tudi osnova za pravno ureditev njihove družbe. Mediji značilnosti in dejanja skupine skrajnežev ali posamezne skrajneže posplošujejo na celotni islam in vse muslimane.

V Koranu beseda džihad ne prevladuje, ko se želi označiti borbene aktivnosti, katerih cilj je zmaga muslimanov nad neverniki (glej Jevtić, 1989). Večina muslimanov ne le, da ne sprejema radikalnega tolmačenja islama, ampak tudi nasprotuje njegovim protagonistom. Za večino muslimanov je osvajalni džihad le stvar zgodovine (Jevtić, 1989: 298). S tem, ko mediji negativno predstavljajo džihad, se ohranja negativna podoba islama v primerjavi z Zahodom kot boj med dobrim in zlom.

4.1.3 ISLAMSKI TERORIZEM

Predvsem po 11. septembru 2001 je islam v zahodnih medijih pogosto omenjen v negativnem smislu, v povezavi s terorizmom in islamskimi skrajneži.

Po terorističnem napadu na WTC so bile najpogosteje prikazane podobe pakistanskih žena s koranom v eni in puško v drugi roki, mladi možje z dolgimi črnimi bradami, ki vzklikajo »Alah je velik!«, in podobne, s čustvi nabite vzklike. S tem mediji prikazujejo podobe zla terorizma in fundamentalizma v povezavi z islamom. Te podobe so se zasidrle globoko v duševnost nedolžnih in napačno informiranih ljudi in ustvarile sovraštvo (Bošnik, 2002). Zato ni čudno, da občinstvo skoraj vsako omembo besede fundamentalizem, terorizem ali nasilje avtomatično poveže z islamom.

4.2 NEGATIVNA MEDIJSKA INTERPRETACIJA ISLAMA

Med medijskimi vsebinami si ljudje običajno zapomnijo novice, ki potrjujejo njihovo predhodno znanje in stereotipe. Ker pa je slaba novica dobra novica, so novinarji osredotočeni predvsem na negativne teme. Islam se v zahodnih medijih pojavlja v povezavi z negativnimi dogodki. Ker zahodni mediji večkrat islam povezujejo z negativnimi temami in ga na ta način prikazujejo kot negativnega, si ljudje ustvarjajo negativne predsodke do islama (Said, 1985).

Po napadu na WTC in Pentagon so zahodni mediji o dogodku poročali predvsem enostransko. Čeprav določeni kritiki opozarjajo na enostransko poročanje ter na izpuščanje pomembnih informacij (glej Poročilo skupine o spremljanju nestrpnosti, 2002), pa zahodni mediji še vedno sledijo tradiciji, da o islamu poročajo kot o kugi, ki se je moramo izogibati. Običajno pa nam primanjkuje informacij, da bi videli celotno podobo. Mag Greenfield je zapisala, da nismo nobenega dela sveta bolj brezupno, sistematično in trdovratno napačno razumeli kot kompleks religije, kulture in geografije, ki ji pravimo islam (glej Greenfield v Smith, 1996: 137).

Velikokrat se v zahodnih medijih pojavljajo mnenja strokovnjakov, geopolitičnih strategov ter kulturnih mislecev, ki govorijo o islamu. Said pravi, da se s tem potrošnikom in gledalcem vceplja občutek, da razumejo islam ter jih ne opozarja, da je velik del medijskega pokrivanja osnovan na gradivu, ki je daleč od objektivnega (Said, 1985: xi).

4.2.1 STEREOTIPI

Stereotipi nam omogočajo pripisovanje določenih lastnosti posameznikom na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Stereotipe lahko razumemo kot proces poenostavljanja kompleksne realnosti, ki pa lahko močno izkrivi realno sliko. Lippman (1961) je stereotipe označil kot selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki

nepriustransko in nepopolno ter neustrezno konstituirajo podobo sveta. Za stereotip je značilno, da poudari tipične in za nas pomembne poteze objektov (Ule, 1997: 156).

Ocenjevanje ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti poudarja njihovo podobnost znotraj skupine ter različnost od drugih skupin. S tem, ko poudarjamo eno tipično značilnost skupine, nakazujemo na njeno različnost, čeprav lahko taka percepcija močno izkrivlja realno sliko. Tako zaznavanje je nujno pristransko in diskriminatorno (Ule, 1997: 157), kar pa običajno vodi v prepričanje o večvrednosti lastne ter manjvrednosti druge skupine.

»Stereotip je pravzaprav rezultat nujnosti, sklepanja na osnovi omejenih informacij in obenem potrebe, da poenostavimo kompleksnost pojavov in dogajanj v svetu ter da se izognemo neskladnosti v zaznavah. Ni naloga stereotipov, da bi povsem ustrezali stvarnosti, temveč da poudarijo tipične in za nas pomembne poteze objektov« (Ule, 1997:156).

Stereotipi nam omogočijo, da si nekatere stvari predstavljamo, še preden jih zares spoznamo in izkusimo³.

Čeprav stereotipi niso rigidne in nespremenljive socialne sodbe in norme, so zelo odporni na spremembe. Stereotipi delujejo tako, da izpostavijo neko najbolj očitno lastnost skupine ter predpostavijo, da imajo vsi člani te skupine to lastnost. Če tak opis vsebuje zrno resnice, se problem pojavi takrat, ko je tak stereotipiziran opis znova in znova posredovan prek različnih medijev, ki to karakteristiko vedno in vselej predstavljajo kot osrednjo resnico o stereotipizirani skupini (glej Branston, Stafford, 1996).

4.2.2 PREDSDOKI IN SOCIALNA KATEGORIZACIJA

Predsodek je v socialni psihologiji definiran kot vrsta stališč, ki vključuje kognitivno, emotivno in konativno (aktivno) komponento⁴. Tako kot stereotip, je tudi predsodek

³ Zaradi pomanjkanja časa za podrobnejše spoznavanje ljudi, običajno stereotipiziramo oziroma pospravimo posameznike v kognitivno shemo na podlagi njihove skupinske pripadnosti in zanemarimo individualne značilnosti in posebnosti.

mehanizem socialne kategorizacije, s pomočjo katere si posameznik organizira veliko število informacij iz družbenega sveta. Namen stereotipov in predsodkov je poenostavitev posameznikovega zaznavanja družbenega sveta⁵.

Herbert Blumer je definiral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah (Blumer v Ule, 1997: 168–170):

1. občutek superiornosti dominantne skupine: večinska skupina, v katero sem vključen ima neke nadpravice;
2. občutek, da je manjšinska skupina po naravi drugačna in zato manjvredna od moje;
3. prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev;
4. strah pred manjšinsko skupino: manjšinska skupina ogroža moč in privilegije moje skupine.

Predsodki se oblikujejo v družbi in niso stvar vsakega posameznika. Oblikujejo se s pomočjo socialnih predstav, ki obstajajo v družbi. Pomembna značilnost predsodkov je, da ostanejo nespremenljivi, čeprav jim je dokazana njihova zmotnost.

Zaradi množice informacij, ki smo jim vsakodnevno izpostavljeni, smo prisiljeni uporabljati kategorije, s katerimi vrednotimo in uvrščamo objekte in situacije. Socialna kategorizacija nam omogoča delitev skupin na tiste, ki jim pripadamo, in na one druge, ki jim ne pripadamo. S tem, ko določenemu objektu ali situaciji pripišemo neko tipično lastnost, ji določimo kategorijo in shranimo v spominski predal. Kategorizacija nam

⁴ **Kognitivna komponenta** je sestavljena iz nepreverjenih posplošenih konceptov, ki temeljijo na podlagi nepreverjenih informacij in govoric. **Emotivna** oziroma **evulativna komponenta** služi kot projekcija in racionalizacija lastnih strahov, neuspehov. Pomaga nam doseči stabilnost v nekem okolju. **Konativna komponenta** pa predstavlja pripravljenost za določeno obnašanje do posameznikov ali skupin do katerih imamo predsodke.

⁵ Allport je razlikoval med stereotipi in predsodki, in sicer je stereotipe opredelil kot posplošene in poenostavljene sodbe posameznika o drugih posameznikih ali skupinah. Predsodke pa je definiral kot sovražna čustva (antipatije) do drugih posameznikov ali skupin, ki temeljijo na napačnih in nefleksibilnih posplošitvah. V primerjavi z Rotovo definicijo predsodkov, so po Allportu predsodki le negativni. Rot predsodke definira kot vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije (Rot v Ule, 1997: 163). Po Rotu so predsodki lahko tako pozitivni kot negativni.

pomaga, da objekte in situacije na osnovi preteklih izkušenj čim hitreje prepoznamo in nanje primerno reagiramo⁶.

4.2.3 STEREOTIPI IN PREDSDOKI O ISLAMU V MEDIJIH

Po dogodku, ki se je zgodil 11. septembra 2001, je občinstvo, zaradi številnih žrtev, še toliko bolj dojemljivo, za obsojanje islama nasploh. Poročanje o muslimanih izhaja iz ločevanja na 'mi' in 'oni'⁷. Gre za poudarjanje značilnosti, ki muslimane ločijo od nas, Zahodnjakov. Mediji islam povezujejo pretežno s terorizmom, grožnjo demokratični zahodni ureditvi, ekstremizmom, fanatizmom, zakoreninjenim nasiljem (tudi do svojih žena – mnenja o tem, kako muslimani ne spoštujejo žensk ter z njimi slabo ravnajo). Said trdi, da je novica o islamu v zahodnih medijih predvsem travmatična novica (1985: x). Ko gre za novico o islamu, gre za novico o problemih in nasilju.

Stalno enačenje islama in muslimanov z negativnimi značilnostmi, kot so terorizem nasilje, nedemokratičnost itd., in poudarjanje razlike med 'nami' in 'njimi' legitimira percepcijo islama kot drugačnega, slabšega ter nevarnega. Za zahodne medije pa velja, da niso prav nič prizanesljivi, ko poročajo o islamu, in zato večkrat spodbujajo nestrpnost in potrjujejo stereotipne podobe islama (Quraishi, 2001) .

S spremljanjem novic, ki o islamu pišejo na način 'mi' proti 'drugim', si ljudje utrjujejo negativne predsodke do islama, medtem ko za utrjevanje pozitivnih skoraj nimajo možnosti, saj jim mediji ne prinašajo pozitivnih novic v zvezi z islamskim svetom (Van Dijk, 1991: 8–14). Mediji večkrat o islamu poročajo netočno, nepreverjeno, neobjektivno ter v skladu z uveljavljenimi stereotipi in predsodki o islamu in muslimanih.

⁶ Ko pa vnaprejšnje sklepanje in reagiranje postane samoumevno in nevprašljivo, pa govorimo o predsodkih. Predsodki so emocionalno trdno zakoreninjeni v naših glavah, saj ko se predsodki soočijo z nasprotujočimi dokazi, se jim uprejo (t. i. čustvena odpornost predsodkov).

⁷ Generalna polarizacija med 'nami' in 'njimi' je osredotočena na socialne, ekonomske in kulturne probleme, ki so jih povzročili 'oni' ter na pozitivno samopredstavitel tistega, kar delamo za 'njih'; kulturne razlike in deviacije (v odnosu do islama) (glej van Dijk, 1995: 39). Polarizacijam med 'nami' in 'njimi' pomeni razlikovanje med prebivalci Zahoda in tistimi, ki živijo drugod ali pa so se preselili na Zahod. V mojem primeru so tisti 'drugi' pripadniki islama.

Pretekle študije predstavitve muslimanskega 'drugega' so pokazale na institucionalizirane predstave o islamu. Nekaj tipičnih referenčnih osnov za interpretacijo so (glej Achugar, 2004: 304–305):

- enačenje islama s fundamentalizmom;
- predstavljanje islama kot sovražnika post hladne vojne;
- omejevanje terorizma kot islamskega;
- predstavljanje ZDA in Izraela kot 'mi' v nasprotju z Srednjim Vzhodom.

Kot ugotavlja Said (1985), mediji o islamu ne poročajo kot o družbeno-zgodovinskem dejstvu, kot o kulturi, umetnosti, načinu življenja ter z izjemno raznolikostjo družb in jezikov. Namesto analize in razumevanja, ga mediji označujejo kot negativno in nezrelo obliko družbe, 'oni' proti 'nam'. Said trdi, da islam v medijih ni prikazan le netočno, temveč je opisan tudi z izrazi omejenega etnocentrizma, včasih celo kulturne in rasne sovražnosti, vedno pa travmatično, neobjektivno in klišejsko (Said, 1985). V islam je zajeto vse, kar je nasprotno zahodni civilizaciji in racionalnosti. Norris in drugi trdijo (2003), da je bistvo novic o terorizmu selekcija podob, dejstev, predstav, ki nezavedno podpirajo določeno interpretacijo dogodkov.

Edward Said (1985) pravi, da avtorji prispevkov v NY Timesu, ki poročajo o islamu, uporabljajo islamske izraze le zato, da prikrijejo nepoznavanje. Nobena druga religija ni deležna toliko negativne reprezentacije in interpretacije kot islam. Zahodni mediji so islam opredelili kot družbo, ki nujno potrebuje modernizacijo.

4.3 ISLAM V ZAHODNIH MEDIJIH PO 11. SEPTEMBRU 2001

Dogodki 11. septembra 2001 so povzročili veliko zanimanje za muslimanski svet, za način življenja muslimanov in njihovo verovanje (Kranjc, Kanop, 2002: 189). Glede na to, da so bili krivci dejanja pripadniki muslimanske vere, je bilo v medijih čutiti

negativno vzdušje naravnano proti vsem pripadnikom muslimanske vere. Po napadu so bila negativna čustva ljudi usmerjena v posameznike in skupine, ki so izkazovali islamsko identiteto. Sovražna čustva so bila tako močna, da so zadoščenje videli v uničevanju lastnine, zaničevanju ter celo v fizičnem obračunavanju z osebami, ki so arabskega in azijskega videza (glej Bošnik, 2002). Mediji so poročali o vandalskih dejanjih nad premoženjem muslimanov, podtikanju bomb in nadlegovanju ter nasilju nad muslimanskimi otroki v šolah. Mednarodni terorizem je postal sinonim za islam. Ameriški predsednik Bush ml. je v Moskvi in Washingtonu pozval ljudi k strpnosti in zadržanosti, v isti sapi pa je govoril o fundamentalizmu in terorizmu (Bošnik, 2002).

Kot ugotavlja Quraishi (2001), navaden prebivalec Zahoda ne loči med fundamentalizmom in fanatizmom. Že pred 11. septembrom 2001 so se zahodni mediji nagibali k negativni predstavitvi muslimanov. Islam je v zahodnih medijih vseskozi prisoten, vendar običajno na negativen, pristranski način, poln predsodkov in nepomembnih dejstev. Mediji, vlada, geopolitični strategji in akademski strokovnjaki se strinjajo: islam je grožnja zahodni civilizaciji (Said, 1985: 136).

»Zahodni mediji so naredili islam znanega, danes pa pomeni islam travmatično novico. Za Zahod je islam vedno predstavljal neko nevarnost. Zanj je islam zanimiv le kot nahajališče nafte, vse ostalo je marginalnega pomena« (Said, 1985: ix).

Tudi v drugem tujem časniku *La Republica* je novinar nekaj dni po terorističnemu napadu zapisal:

»Večkrat je bilo že rečeno in dejstvo ni novo, da če ne bi bilo nafte pod peskom Srednjega Vzhoda, bi bila to le še ena miroljubna pokrajina predana dateljnom, kamelam in arabskemu potovanju čez puščavo« (Achugar, 2004: 306).

Glavna kritika zahodnih medijev oziroma Zahoda na sploh je zavračanje vsega, kar je drugačno, ne-zahodno. K negativni podobi pa so po Karimu deloma krivi celo muslimani sami, saj javnosti niso dovolj jasno predstavili ideologije in religije ter pogosto dovolijo, da peščica ekstremistov zastopa celotno muslimansko skupnost in na ta način kroji

predstavo o njih (Karim, 2002: 106), čeprav je veliko vodilnih predstavnikov islamskih skupnosti obsodilo teroristične napade v ZDA.

Ameriški mediji so utrli pot bombardiranju na Afganistan, saj so zavajano javnost spodbujali k vojni, ki naj bi bila edini pravi način za povračilne ukrepe po 11. septembru 2001. Ameriški mediji so po 11. septembru 2001 delovali homogeno ter brez kritične distance in preiskovalnih načinov sledili uradnim virom in podpirali vladno politiko. Pri oblikovanju javnega mnenja so odločilno vlogo igrali prav množični mediji. Medijsko poimenovanje vojaške akcije v Afganistanu kot »vojne proti terorizmu« in nenehno poročanje ter prikazovanje posnetkov s kraja dogajanja so vplivali na nacionalno zavest in patriotska čustva (Gnezda in drugi, 2002: 73).

Nasproti konvencionalnemu⁸ oblikovanju novic, ki prenaša določene kulturne norme in vrednote, pa stoji alternativno gibanje, ki o terorističnih dogodkih poroča z drugega zornega kota ter kritično obravnava konvencionalno oblikovanje novic. Konvencionalno oblikovanje novic ne omogoča obširne in izčrpne razlage določenega terorističnega dejanja (glej Norris in drugi, 2003: 11), v novico ne vključuje informacij in podob iz vseh oziroma več zornih kotov, ampak sporoča le tiste informacije in podobe, ki se najboljše skladajo z vrednotami in normami določene kulture.

Po Norris in drugih (2003:10–14) enostransko poročanje o terorističnih dejanjih temelji na konvencionalnem oblikovanju novic. Oblikovanje novic v enostranskem poročanju je trdno in zato relativno nekontroverzno. Primer enostranskega poročanja je v situaciji, ko ima država oblast nad množičnimi mediji oziroma izvaja cenzuro. Nasprotno pa pri dvostranskem poročanju obstaja sporna razprava ter interpretacija dogodkov z več zornih kotov. Vendar pa so pozitivno naravnana poročanja o islamu v zahodnih medijih redka (glej Said, 1985).

⁸ Konvencionalno oblikovanje novic: oblikovanje novic na način, ki je podprt od oblasti ter splošno sprejet od ljudstva. Množični mediji posredujejo konvencionalno oblikovane novice na način, da izbirajo le informacije in podobe, ki podpirajo splošno sprejete norme in vrednote v določeni kulturi, ter izpustijo informacije in podobe, ki niso skladne z vrednotami in normami določene kulture.

Poleg vladnega stališča pa so pomembna tudi mnenja in stališča novinarskih delavcev. Njihova vloga v oblikovanju medijev je velika, zato v veliki meri vpliva na medijsko podobo islama in terorizma. Pomembno je tako urednikovo kot tudi novinarjevo politično stališče, osebno prepričanje, želja po čim večji odmevnosti v javnosti, možnost vpliva zunaj medijske hiše ... Vsekakor je odvisno, na kateri strani se novinar znajde. Je on napadalec, napadeni ali le nevtralni opazovalec in poročevalec (glej Gnezda in drugi, 2002: 63 – 64). Prav gotovo je težko ostati nepristranski. Kljub temu, naj bi imela javnost v vsaki demokratični državi pravico do nepristranskega poročanja (Blaisse v Gnezda in drugi, 2002: 68).

5 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA

Kritična diskurzivna analiza (KDA) je kvalitativna metoda. Predmet KDA je raziskovanje oziroma interpretacija teksta in govora oziroma lingvistične družbene interakcije. KDA izhaja iz dejstva, da posamezni teksti in podobe nimajo enega, enotnega pomena. Analiza je omejena na interpretacijo posameznega avtorja.

V raziskavi sem se opirala na tradicijo kritične diskurzivne analize, kot jo je utemeljil Norman Fairclough. N. Fairclough (1995) diskurz razume kot način strukturiranja polj znanja in družbenih praks. Jezik je v okviru KDA razumljen kot osnovno sredstvo, prek katerega so ljudje konstituirani kot individuumi in družbeni subjekti. Ker sta jezik in ideologija blizu drug drugemu, sistematična analiza jezika ali tekstov (pisnih ali govornih) lahko razkrije sisteme zatiranja znotraj določenih družbenih struktur (Kuhar, 2002: 89). Uporabo jezika KDA razume kot vrsto družbene dejavnosti. Diskurzivni dogodek sooblikujejo situacija, institucija ali družbena struktura, v kateri se pojavi, hkrati pa ta diskurzivni dogodek povratno vpliva in preoblikuje tudi svoj družbeni okvir: situacijo, institucijo ali družbeno strukturo (Kuhar, 2002: 90). Diskurz je družbeno konstituiran na način, da sodeluje pri vzdrževanju in reprodukciji družbenega status quo ter prispeva k njegovi transformaciji.

Kritična diskurzivna analiza teksta se ukvarja s kritičnim analiziranjem besedil z namenom realnega prikazovanja dejanskosti ter prikazovanja teksta kot dela širokega konteksta. Jezik je v okviru kritične diskurzivne analize razumljen kot družbeni proces in kot osnovno sredstvo, prek katerega so ljudje konstituirani kot družbeni subjekti. N. Fairclough (1995: 4–6) pravi, da je jezik v tekstu družbeni prostor, v katerem simultano potekata prepoznavanje in reprezentacija sveta. Vsak izbor lingvističnih sredstev v medijskem prostoru ima svoj razlog in namen, zato mora analiza diskurza vključevati tudi analizo lingvističnih značilnosti (besediloslovje, sintaksa, preobrati v tekstu, stilistične in retorične prvine, ...).

Kot je že omenjeno na začetku tega poglavja, je kritična diskurzivna analiza prvenstveno interpretativna in kvalitativna sociološka raziskava, zato so zaključki in rezultati predvsem avtorsko delo. Obstaja pa nekaj principov KDA v okviru del Normana Fairclougha in Ruth Wodak (Fairclough, Wodak v Kuhar, 2002: 91–96):

1. KDA se ukvarja z družbenimi problemi

KDA izhaja iz stališča, da imajo veliki družbeni in politični procesi v določenem delu lingvistično-diskurzivni karakter, saj družbene in politične spremembe običajno vključujejo tudi bistvene elemente kulturnih in ideoloških sprememb. KDA je usmerjena k lingvističnim vidikom družbenih in kulturnih procesov in struktur, in ne le k uporabi in analizi jezika kot takega.

2. Odnosi moči so diskurzivni

Narava relacij moči je v sodobni družbi bistveno lingvistična in diskurzivna. Relacije moči so odvisne od tega, kako se vzpostavijo znotraj diskurza. Eno od pomembnih vprašanj je odnos moči med politiko in mediji: ali gre v medijskem političnem diskurzu za prevlado medijev nad politiko ali obratno.

3. Diskurz konstituira družbo in kulturo

Odnos je dialektičen: diskurz konstituira družbo in kulturo, hkrati pa družba in kultura konstituirata diskurz.

4. Diskurz je ideološki

Ideologije so načini reprezentacije in konstrukcije družbe, ki reproducirajo neenaka razmerja moči ter vzpostavljajo odnose dominacije in eksploatacije. Zato je poleg analize teksta potrebno raziskati tudi, kako je tekst interpretiran, sprejet in kakšne družbene posledice ima, saj so ideologije pogosto napačne ali neutemeljene konstrukcije družbe.

5. Diskurz je zgodovinski

Za boljše razumevanje moramo diskurz postaviti v kontekst, diskurz se namreč vedno nanaša na diskurz, ki je že bil produciran v preteklosti. Diskurza ne moremo razumeti

brez poznavanja in razumevanja preteklosti, na katero se nanaša. Besede in stavki so razumljivi le, če jih postavimo v določeno situacijo ter če razumemo konvencije in pravila, na katere se nanašajo.

6. Povezava med tekstem in družbo je posredovana

Gre za povezovanje družbenih in kulturnih struktur in procesov z lastništvom diskurzov: kako govoreči ali pišoči v diskurzu realizira svoje namene, prepričanja ter kako poslušalec interpretira določen tekst glede na lastna prepričanja in vedenja.

7. Diskurzivna analiza je interpretativna in eksplikativna

Diskurz je možno interpretirati na veliko različnih načinov. Na kakšen način bo posamezni bralec ali poslušalec interpretiral določen tekst, je odvisno predvsem od količine razpoložljivih informacij o kontekstu. Tekst je dekodiran ter vstavljen v družbeni okvir. Pristop KDA je metodološko sistematičen, kar omogoča ožetje možnih branj in interpretacije teksta. Kljub temu, pa interpretacije nikoli niso dokončne, saj so vedno znova odprte možnosti za reinterpreteracije znotraj novih kontekstov in informacij.

8. Diskurz je oblika družbene dejavnosti

Ideološki vidiki uporabe jezika in relacij moči so pogosto nevidni. Glavna naloga KDA je odkrivanje relacij moči ter implicitnega v tekstu.

Norman Fairclough kritično diskurzivno analizo razume kot

»sredstvo, ki sistematično odkriva večkrat nejasna razmerja vzročnosti in določenosti med diskurzivnimi praksami, dogodki in teksti ter širšimi družbenimi in kulturnimi strukturami, odnosi in procesi. Raziskuje, kako prakse, dogodki in teksti izhajajo iz določene ideologije in kako jih ta ideologija oblikuje na osnovi razmerij moči in boja za moč, ter odkriva, kako so nejasna razmerja med diskurzom in družbo sama po sebi dejavniki, ki zagotavljajo in varujejo moč in hegemonijo« (Fairclough, 2002: 71).

Ideološki vidiki uporabe jezika in relacij moči pogosto delujejo nevidno in implicitno. Kritična diskurzivna analiza pa te nejasne vidike naredi jasne.

Po Van Dijk pa bom povzela odkrivanje semantičnih strategij, kot na primer pozitivna samopodoba in negativna podoba 'drugega', zanikanje oziroma blažitev rasizma, opravičevanje, 'mi' – 'vi' diskurz, depersonalizacija, ... Van Dijk v svojih delih ostro kritizira stavke, ki se začnejo: »Nimamo nič proti njim, vendar ...«. Eden najmočnejših instrumentov v kritični analizi diskurza je ravno sistematična analiza implikacij. To so informacije, ki so v zvezi z jezikom bralcev, njihovega predhodnega znanja in prepričanj (Van Dijk, 1991: 181). Velikokrat pa je bilo dognano, da je splošno znanje o muslimanih in islamu na sploh na Zahodu izredno pomanjkljivo in posplošeno na podlagi predsodkov.

Tisk ima pomembno in aktivno vlogo med elitnimi institucijami družbe. Pisanje prispevkov je odvisno tako od politične usmerjenosti medija kot tudi od osebne prepričanosti urednikov in novinarjev, izobrazbe novinarskih delavcev, izkušenj ter namena same zgodbe. To so makro in mikro dimenzije, ki so najbolj pomembne za novice v zvezi z vprašanji o 'drugačnih' (Van Dijk, 1993: 244).

Tabela 5.1: Organizacija sistema rasizma

Raven	Družbeni procesi	Družbene kognicije
Makro	Strukturalna neenakost	Odnos rasističnih skupin do ideologije
Mikro	Diskriminacija v realnosti	Mnenja posameznika v skupini

Vir: Van Dijk, 1991: 32

Pri tem modelu je pomembno poudariti dvostopenjsko organiziranost (makro procesi proti mikro praksi) in dualnost (družbene strukture proti družbenim kognicijam). Družbeni procesi na makro ravni se bodo reproducirali s prakso na mikro ravni. Prepričanja skupine na makro ravni se lahko potrdijo ali spremenijo le z vplivanjem na prepričanja posameznikov na mikro ravni.

5.1 ANALIZA PRISPEVKOV V *MLADINI* IN *MAGU*

Naj na začetku poglavja pojasnim, da sem se v diplomski nalogi odločila za analizo poročanja dveh slovenskih tednikov, in sicer *Maga* in *Mladine*, iz dveh razlogov: oba veliko prostora (pisarjenja) namenjata političnim temam, vendar, kot bo kasneje razvidno iz analize, se njuna pogleda o istih stvareh pogosto razlikujeta.⁹

Mladina je začela izhajati leta 1943 kot medij ZSMS-ja, organizacije, ki se je po osamosvojitvi Slovenije postopoma transformirala v stranko LDS (Zupančič, 2004: 6–7). V današnjem času *Mladina* zase pravi, da je tednik s stališčem in z odnosom, ki ju kaže do aktualnih političnih, družbenih in kulturnih dogodkov in pojavov¹⁰. Na podlagi analize CATI je povprečen bralec *Mladine* moški, star do 25 let s poklicno ali srednjo izobrazbo¹¹. *Mag* je mlajši, saj izhaja šele od leta 1995. Jani Sever, urednik *Mladine*, je uredniško politiko *Mladine* opredelil kot liberalno in levo usmerjeno, vendar ne strankarsko opredeljeno, pri *Magu* pa o uredniški politiki niso želeli dajati izjav¹² (Zupančič, 2004: 6).

Analiza obsega krajši čas izhajanja v dveh obdobjih in sicer v letu 2001 in 2002. Analizirala bom dvomesečno izhajanje političnih tednikov. Dan po napadu 11. septembra 2001 na WTC je izšla številka *Maga*, ki ni vključevala nobene novice na to temo. Predvidevam, da je bil tednik že natisnjen.

Moja teza je, da v poročanju o napadu na dan 11. septembra 2001 v obeh tednikih prevladujejo negativne podobe o islamu, kar je posledica različnih dejavnikov. Iz

⁹ Oba »imata prostor natančno določen in ni mogoče, da bi v njem svoje mnenje izražal kdo izven tega konteksta« (<http://www.republikanci.si/vasle.html>, 6. 8. 2005).

¹⁰ Cilji *Mladine*: podpirati odprto družbo, državljana postaviti pred državo, manjšino postaviti pred večino, etiko postaviti pred etiketo, izzivati stereotipe, zagotavljati poglede, drugačne od prevladujočih, dati možnost izbire, postaviti novinarske standarde z aktualnostjo, poglobljenostjo in kredibilnostjo obravnavanega gradiva (<http://www.mladina.si/podjetje/ogljasevanje/razlogi/>).

¹¹ <http://www.mladina.si/podjetje/ogljasevanje/demografija/>

¹² Telefonski intervju, ki ga je opravil Anton Zupančič z Janijem Severjem, urednikom *Mladine* dne 15. 4. 2003, ter z dr. Janezom Markešem, namestnikom glavnega in odgovornega urednika *Maga*, dne 17. 4. 2003.

omenjenih številkih sem analizirala prispevke, ki so se kakor koli nanašali na teroristični napad 11. septembra 2001 v ZDA, ter na reakcije povezane s terorističnim napadom.

V analizi se bom osredotočila na predstavitev družbenih akterjev in dogodkov, ter kako ta predstavitev vpliva na oblikovanje 'mi – 'drugi' skupine v povezavi z dogodki 11. septembra 2001. V analizo bom vključila tudi predstavitev islama v letu 2002, analizirala bom prispevke objavljene leto dni po 11. septembru 2001 ter primerjala, ali sta tednika preoblikovala oziroma redefinirala 'mi' – 'drugi' skupino.

5.2 NASLOVI

V prvem obdobju (tj. od 11. 9. 2001 do 7. 11. 2001; tj. devet zaporednih izdaj od št. 37 do 45) je bilo v *Mladini* objavljenih 47 prispevkov na temo terorističnega napada 11. 9. 2001, medtem ko je bilo v *Magu* objavljenih 25 prispevkov. V drugem obdobju (tj. od 11. 9. 2002 do 7. 11. 2002; tj. devet zaporednih izdaj od št. 37 do 45) je bilo v *Mladini* objavljenih 14 prispevkov, v *Magu* pa 4 prispevki.

Naslove¹³ sem kategorizirala glede na to, ali so islam reprezentirali pozitivno, negativno ali nevtrarno. Pri analizi naslovov sem raziskovala uporabo besed ter stila – kvalitativne lastnosti, poudarke, frekventnost besed, relevantnost naslovov. Zanimalo me je, ali naslov daje vtis, da bo islam predstavljen pozitivno, z odobravanjem, ali daje vtis, da se bo o islamu pisalo negativno, slabšalno oziroma kot o grožnji zahodni demokratični družbi.

¹³ Naslov ima v tisku pomembno kognitivno in tekstualno funkcijo, saj je najbolj vidni del članka. Funkcija naslova je izražanje pomembne informacije določenega dogodka. Po Korošcu (1998) je naslov v pisnem poročevalstvu najizrazitejša prvina. Naslov članka pomembno vpliva na to, kako si bo bralec interpretiral članek. Pogosto naslov ostane bralcu tudi najbolj v spominu. Korošec obravnava časopisne naslove in izhaja iz **treh funkcij**: (1) *poimenovalno-informativna funkcija*: naslov s to funkcijo besedilo označuje, poimenuje temo oziroma vsebino besedila. V večini naslovov s to funkcijo sta združeni poimenovalnost in informativnost, ena pa je praviloma v ospredju; (2) *informativno-stališčna funkcija*: naslovi s to funkcijo sicer informirajo o vsebini besedila in ga tudi poimenujejo, toda izrazito izstopa vrednotenje te vsebine, stališče avtorja. Ta funkcija je najbolj pod ideološkim ali političnim vplivom določenega družbeno-političnega obdobja; (3) *pozivalno- pridobivalna funkcija*: naslovi s to funkcijo vsebujejo prvine informativne funkcije, prekriva jih stališčna, v njej pa se kaže še avtorjeva zahteva, poziv uredništva, avtorjeva tudi v imenu "širše družbe" naslovljena javnost ali čisto določen naslovnik. Ta funkcija je pogosto v pravem nasprotju z informativno, jo naravnost zanika, tako da o vsebini ne pove nič in s tem skuša bralca pridobiti za branje ostalega besedila (Korošec, 1998: 43–49).

Pozitivna reprezentacija predstavlja islam s pozitivnimi besedami, opisuje islam kot religijo ter ga ne omejuje z opisovanjem ekstremnih običajev in dogodkov. V kategorijo pozitivne reprezentacije islama sem uvrstila tudi prispevke, ki so izpostavljali problematiko ameriške oziroma zahodne politike v povezavi s situacijo v islamskih državah ter so nakazovali na odgovornost za napad 11. septembra 2001. **Negativna** reprezentacija islama opisuje islam kot nasilnega, zaostalega in tradicionalnega. V kategorijo **nevtralnih** prispevkov poročanja o dogodku 11. septembra 2001 pa sem uvrstila prispevke, ki so poročali nepristransko ter so navajali zgolj dejstva.

Tabela 5.2: Analiza prispevkov v prvem obdobju (od 11. 9. 2001 do 7. 11. 2001)

Leto 2001	POZITIVNO	NEGATIVNO	NEVTRALNO
<i>MAG</i> (n = 25)	1 (4 %)	13 (52 %)	11 (44 %)
<i>MLADINA</i> (n = 47)	10 (21 %)	5 (10 %)	32 (69 %)

Iz analize je razvidno, da je bilo v dvomesečnem obdobju po napadu na WTC v *Mladini* objavljenih skoraj še enkrat več prispevkov kot v *Magu*. Tako *Mladina* kot *Mag* sta prispevke krojila na podlagi drugih, predvsem tujih, virov. *Mag* je dogodek uvrstil na naslovnice štirih zaporednih številčk (od 19. 9. 2001 do 10. 10. 2001), prav tako je bil v *Mladini* v enakem obdobju dogodek na naslovnicaš štirih (vendar ne zaporednih) številčk (17. 9. 2001, 24. 9. 2001, 15. 10. 2001, 22. 10. 2001).

Že pri pregledu naslovov opazimo, da ima islam v *Magu* negativno podobo, saj večina prispevkov z islamsko vsebino nosi negativno zaznamovan naslov. Pozitivno naravnani naslov je le eden in sicer v številki 43 (24. 10. 2001) v rubriki Svet z naslovom: *Zlorabljen religija*; podnaslov: *Kako božji bojovníki zmerne muslimane spravljajo na slab glas in zakaj kljub temu vedno znova najdejo nove privržence*. Naj za primer navedem nekaj negativno zaznamovanih naslovov:

- *V imenu džihada* (*Mag*, 26. 9. 2001)¹⁴,
- *Samomorilci brez profila* (*Mag*, 10. 10. 2001),
- *Omama v božjih rokah* (*Mag*, 10. 10. 2001).

V *Mladini* je bilo objavljenih 10 naslovov, ki so islam predstavljali na pozitiven način, tj. 2-krat več kot negativno zaznamovanih naslovov. Naj za primer navedem nekaj pozitivno naravnanih naslovov o islamu:

- *Iz Afganistana z jezo* (intervju z antropologinjo dr. Gabriele Rasulty-Paleczek, ki pojasnjuje nastanek islamskega fundamentalizma v povezavi z vplivom drugih, tudi zahodnih, držav) (*Mladina*, 24. 9. 2001),
- *Mi vsi smo talibani* (intervju z antropologom dr. Jackom Goody, ki pojasnjuje zgodovinski konflikt med krščanstvom in islamom) (*Mladina*, 1. 10. 2001),
- *Propagandna vojna* (prispevek povzet iz revije *The Economist*, ki ZDA označi kot hegemon, krivega za nastalo situacijo) (*Mladina*, 8. 10. 2001),
- *Udarne škatlice za vžigalice* (prispevek povzet iz revije *The Economist*, ki opisuje poročanje TV-postaje Al Jazeera) (*Mladina*, 15. 10. 2001),
- *Zgodbe z napačne strani* (podnaslov: Afganistanski begunci, vojaki, mednarodni humanitarni delavci in ameriške bombe) (*Mladina*, 5. 11. 2001).

V obravnavanem obdobju so se nevtralni naslovi pojavljali v prispevkih, ki so opisovali dejstva ter v prispevkih, kjer je bil islam omenjen le posredno. Za ponazoritev jih naštevam le nekaj:

- *Ekonomija v vojni* (*Mag*, 26. 9. 2001),
- *Priponke nevarnosti* (*Mag*, 26. 9. 2001),
- *Gospodarstvo zadržuje dih* (*Mladina*, 17. 9. 2001),
- *Ranljivost Amerike* (*Mladina*, 17. 9. 2001),
- *Izobrazba, toleranca, terorizem* (*Mladina*, 24. 9. 2001),
- *Slovenska vojska v Afganistanu?* (*Mladina*, 1. 10. 2001),
- *Prvi muftija* (*Mladina*, 8. 10. 2001),

¹⁴ V isti številki *Maga* je bil objavljen tudi prispevek z naslovom *V imenu demokracije*, ki na pozitiven način opisuje povračilne ukrepe ameriške vojske in patriotska dejanja ameriškega ljudstva.

- *Spopad civilizacij (Mladina, 8. 10. 2001).*

Tako v *Magu* kot v *Mladini* je največ naslovov, povezanih s terorističnim napadom na WTC, islam obravnavalo nevtralnno (ali so zgolj opisovali dejstva, ali pa islama kot religije niso izpostavljali, temveč so se nanašali na konkretne osebe in skupine, kot npr. Osama bin Ladna, Al Kaido, ...). Pomembno pa je poudariti, da je bilo v *Mladini* več naslovov (10), ki so islam in muslimane predstavljali pozitivno. V *Magu* je bil tak naslov le eden.

Tabela 5.3: Analiza prispevkov v drugem obdobju (od 11. 9. 2002 do 7. 11. 2002)

Leto 2002	POZITIVNO	NEGATIVNO	NEVTRALNO
<i>MAG</i> (n = 4)	0 (0 %)	1 (25 %)	3 (75 %)
<i>MLADINA</i> (n = 14)	5 (36 %)	1 (7 %)	8 (57 %)

V drugem obdobju se razmerje ni kaj dosti razlikovalo od prvega, razen da je bilo preteklemu dogodku namenjenega manj prostora tako v *Magu* kot v *Madini*. *Mag* je prvi obletnici terorističnega napada na WTC posvetil prostor v številki, ki je izšla 11. 9. 2002, tudi na naslovnici. V *Mladini* pa je bilo prvi obletnici prostor namenjen v številki 36, ki pa ni bila vključena v analizo.

V dvomesečnem obdobju v letu 2002 so bili v *Magu* objavljeni 4 prispevki, ki so pisali o 11. septembru 2001 in o islamu, v *Mladini* pa je bilo objavljenih 14 prispevkov. Od tega je večina, v *Magu* 75 %, v *Mladini* 57 %, naslovov islam obravnavala nevtralnno. 36 % (5) naslovov v *Mladini* je islam obravnavalo pozitivno, le en pa negativno.

Tako v prvem kot v drugem analiziranem obdobju sta se tako *Mladina* kot tudi *Mag* kmalu vrnila k političnim in gospodarskim temam na domačem ozemlju.

5.3 UVODNIKI

Uvodnik¹⁵ nakaže odnos tednika do pomembnih dogodkov oziroma manifestacijo družbeno-politične ideologije, ki jo časopis zastopa, ter pomembno vpliva na oblikovanje mnenj in stališč bralcev. V uvodniku urednik izrazi svoje mnenje in stališče o pomembni temi v obdobju izdaje tednika. Za uvodnike je značilna uporaba zaznamovanih, ekspresivnih jezikovnih sredstev, preko katerih se kaže avtorjev odnos do teme, njegova osrednja funkcija pa ni le prenesti sporočilo naslovniku.

Uredniki in komentatorji v uvodnikih ne le producirajo mnenja, temveč tudi napadajo, branijo določena stališča. Ena od vlog uvodnika je vplivanje na politike, gospodarstvenike in druge osebe, ki sodelujejo v procesu odločanja. Če že ne vplivajo na njihove odločitve, pa jim dajejo nasvete in povratne informacije o njihovem delovanju. Vpliv na politične elite pa je omejen in odvisen predvsem od avtorjeve kakovosti.

V obravnavanem obdobju (leta 2001 in 2002) v *Magu* v obliki uvodnika ni bilo objavljenih prispevkov, ki bi se nanašali na islam ter na teroristični napad 11. septembra 2001. Uvodniki so se nanašali na domačo problematiko in aktualna vprašanja na slovenskem ozemlju.

V letu 2001 so bili v *Mladini*¹⁶ objavljeni 3 prispevki v obliki uvodnika. Dva uvodnika sta islam kot religijo in muslimane obravnavala pozitivno. Izpostavila sta predvsem ameriško politiko in odnos ZDA do arabskega sveta:

¹⁵ Uvodnik je prispevek na prvi strani časopisa, ki obravnava pomemben dogodek ali pomembno aktualno vprašanje v obdobju izida številke. »Je sintetičen novinarski žanr, ki nima prostora za detaljne analize, zato dejstva in podatke povzema, številke zaokrožuje, s ponazoritvami skopari; toliko bolj pa se posveča razlagi in osvetljevanju vzrokov in posledic /.../. Pri tem pogosto zahaja v dialoško razčlenjevanje, s čimer se razkriva idejna ali strokovna angažiranost pisca« (Bajt, 1994: 111).

¹⁶ V *Mladini* je uvodnik v izdani št. 37 in 38 napisal odgovorni urednik Jani Sever, v št. 42 pa namestnik odgovornega urednika Ali H. Žerdin. V *Magu* je praksa, da uvodnik pišejo različni novinarji Maga.

Naslov: Svetovi (Mladina, 24. 9. 2001)

V uvodniku urednik piše o neutemeljenih obtožbah in zahodnem enačenju muslimanskih držav s terorizmom: »In ker so teroristi za ene hudič, za druge pa samo najbolj zavzeti borci za svobodo /.../«.

Naslov: Radio Antraks (Mladina, 22. 10. 2001)

Avtor kritizira slovensko oblast zaradi vsesplošnega zahodnega obnašanja do vsega, kar prihaja iz islamskih držav: »Predpostavki paničnega ravnanja oblastnega organa sta dve. Prvič, vse, kar prihaja iz arabskega sveta je sumljivo. Niti to ni pomembno, da je sumljiva pošiljka pripotovala iz tistega dela arabskega sveta, ki po urejenosti in varnosti prekaša Slovenijo. Drugič, teroristi, ki ogrožajo varnost zahodne civilizacije, so telebani, ki žrtve sicer nedopustnega ravnanja izbirajo brez vzroka, zgolj zaradi zlobe«.

Avtor na ironičen način kritizira odločanje slovenskega sodišča na podlagi stereotipnih predstav o islamu, hkrati pa izpostavi urejenost in varnost arabske države.

Prav tako je v prvem uvodniku urednik vzpostavil kritičen odnos do ZDA, vendar pa je z močno negativnimi besedami opisal glasno veselje Palestincev ob množični smrti v ZDA.

Naslov: Globalizacija nasilja (Mladina, 17. 9. 2001)

Urednik ugotavlja razloge in posledice terorističnega napada 11. 9. 2001. V uvodniku opiše ZDA, ki brezglavo iščejo storilce, ter njihovo željo po vojni med dobrim in zlim. To vojno primerja s križarsko vojno 21. stoletja. Prav tako pa je v uvodniku prve številke po napadu v *Mladini* predstavitev Palestincev kot nehumanega in agresivnega naroda.

Primer:

»Napad na New York. Več tisoč mrtvih. Svet je v šoku. Ampak nekateri se veselijo. Najbolj glasno Palestinci. Veselje ob množični smrti je pretresljivo in odbijajoče, a kako globoko mora biti sovraštvo do "Amerike", ki ga je spodbudilo? Tega se v ZDA skoraj nihče ni vprašal. Vsaj javno ne« (Mladina, 17. 9. 2001).

Negativne lastnosti, kot so agresivnost, nehumanost avtor posploši na celotno Palestino, hkrati pa posredno obtožuje ZDA, da je kriva za teroristična dejanja. Urednik izhaja iz vzročno-posledične zveze, vzroke pojasnjuje s preteklimi, zgodovinskimi dejanji in izkušnjami.

5.4 VSEBINE IN POMENI

Znano je, da mediji legitimizirajo ene in marginalizirajo druge identitete ter mobilizirajo določeno razumevanje sveta. Ideološko delo medijskega diskurza vključuje določen način predstavitve sveta (npr. določena predstavitev terorističnega napada), določeno konstrukcijo družbenih identitet (npr. konstrukcija podobe strokovnjaka, ki svetuje v televizijskih pogovornih oddajah, konstrukcija podobe terorista, tujca) in določeno konstrukcijo družbenih odnosov (npr. konstrukcija odnosov med novinarji in občinstvom, strokovnjakom in občinstvom, politiki in javnostjo), pa tudi konstrukcijo 'nas' in 'onih', pri čemer tako *Mladina* kot *Mag* konstruirata dve skupini: 'mi' – 'drugi'.

5.4.1 REPREZENTACIJA DRUŽBENIH AKTERJEV

V analizi reprezentacije družbenih akterjev je pomembno izpostaviti ne le, kdo je prisoten ali odsoten v reprezentaciji dogodka, temveč tudi vpliv, ki ga ima posredovanje ali zadrževanje določene informacije na avtorja (Van Dijk v Achugar, 2004: 295). Osnovna naloga vsebin pri reprezentaciji družbenih akterjev je potrjevanje lastne ideologije v primerjavi z drugo ideologijo (Achugar, 2004: 295).

V lastno 'mi' skupino so v *Magu* vključene vrednote, ki so povezane z zahodnim načinom življenja, demokracijo, racionalnostjo, naprednostjo, razvitostjo. 'Drugi' pa je predstavljen kot neznan, nerazumljiv, barbarski, nehuman, krut in nerazvit. 'Drugi' uteleša vse značilnosti, ki niso povezane oziroma so nasprotujoče zahodni, razviti, demokratični družbi. V to skupino so vključeni: Osama bin Laden, Sadam Husein, islamistični fundamentalizem, islamski teroristi, džihad, talibani.

V *Mladini* v 'mi' skupino ni vključena celotna zahodna družba. V 'mi' skupino sodi narod, civilno prebivalstvo, ki zagovarja načela pravičnosti in miru. Sem sodijo nacionalne in etnične skupine, ki so žrtve nasilja tako vladajočih sil kot tudi ekstremističnih skupin. V skupine, ki pa povzročajo nasilje, pa sodi tudi ameriška vlada s svojo zunanjo in notranjo politiko v smislu državnega terorizma. Sem pa sodijo tudi teroristi, ki jih ne združuje

vera, nacionalna pripadnost ali politična opredeljenost, temveč nasilna in uničujoča dejanja.

Politika ZDA je v *Mladini* večkrat kritizirana, kot da je neposredno odgovorna za teroristična dejanja, kot na primer:

»Bush oče, Bush sin in sveta nafta. Boj proti mednarodnemu terorizmu je samo propaganda za zavajanje množic in Osama bin Laden je le primeren povod za vojno s povsem drugačnimi cilji« (Mladina, 22. 10. 2001).

V *Magu* dejanj ne povezujejo s politiko, temveč se novinarji sklicujejo na uničujočo naravo islamskih ekstremistov. Primer:

»Smo pač priče skrajni obliki srednjeveškega fanatizma /.../. Osnovni motiv ni niti denar niti moč niti kakšna druga privlačna sila, značilna za visokorazvite, odprte, vendar ranljive zahodne družbe izobilja. Zdaj veljavne oblike kaznovanja, tudi zapor in smrtna kazen, torej ne zaležejo, saj je umiranje za Alaha, za Mohamedovo dediščino, najvišja nagrada, najzanesljivejša pot med svetnike« (Mag, 19. 9. 2001).

Opisi značilnosti obeh skupin pa so v obeh tednikih nestabilni. Večkrat pride do prestavljanja mej, do ponovne definicije 'mi' skupine nasproti 'drugi'. Denimo, *Mladina* večkrat opozarja na ameriško politiko do Iraka ter jo kritizira in jo postavlja kot odgovorno za napad na WTC. Drugič pa ameriške politike vključi v 'mi' skupino, ko ti zagovarjajo stališča, ki so skladna z ideologijo tednika (npr. Bill Clinton, Al Gore in Madeleine Albright so svarili Busha ml. pred unilateralno norostjo in iracionalnostjo). Tako v *Mladini* tudi ZDA niso homogene. Primer:

Madam je rekla: »To, da si želiš vojno, ni ameriško. In za vodstvo ni zdravo, če podcenjuje tveganje, ki ga prinaša vojna, ali pa če – tako kot ta administracija – stalno spreminja razloge za vojno.« (Mladina, 7. 10. 2002).

»Iraška slika se tako projicira zgolj preko večkrat na dan omenjenega "boja proti terorizmu"« (glej Nedoh, 2004). Ko so politiki prejšnje administracije podpirali ter prevzeli moralne argumente tednika, so bili vključeni v 'mi' skupino. Iz 'mi' skupine pa

izloči Evropsko unijo, ko Evropski svet podpre Bushevo politiko boja proti terorizmu.

Primer:

»Tudi Evropski svet ni puščal nobenega dvoma, da so se časi spremenili: napovedal je namreč, da bo "boj proti terorizmu" prioriteta Evropske Unije. In kako biješ boj proti terorizmu? Očitno obstaja le en sam način, le Busheva pot: omejitev demokracije, svobode in državljanskih pravic« (Mladina, 8. 10. 2001).

Tednik *Mladina* vključuje oziroma izključuje akterje v 'mi' skupino na podlagi njihovih dejanj in načel. V 'mi' skupino so vključeni akterji, ki bolj kot nacionalne in etnične značilnosti zagovarjajo splošna načela miru in pravičnosti.

Tednik *Mag* pa v 'mi' skupino vključuje zahodni svet, značilnosti, s katerimi predstavlja demokratičnost, svobodo, civiliziranost, razvitost. 'Drugega' predstavljajo kot agresivnega, nemoralnega, ki uživa v nesreči in žalosti 'mi' skupine. *Mag* v 'mi' skupino vključi ZDA ter ostale države, ki temeljijo na demokratični ureditvi. V 'drugo' skupino pa vključi vse ne-demokratske države.

Prav tako pa je v uvodniku prve številke po napadu v *Mladini* predstavitev Palestincev kot nehumana in agresivnega naroda¹⁷, hkrati pa posredno obtožuje ZDA, da so krive za teroristična dejanja. Urednik izhaja iz vzročno-posledične zveze, vzroke pojasnjuje s preteklimi, zgodovinskimi dejanji in izkušnjami, medtem ko *Mag* opisuje le dogodek sam ter navaja posledice, pri čemer prihaja bolj do izraza osebna človeška drama, v katero se kot bralka močno vživim in nekako poseže v moje življenje. Primer:

»Bilo je povsem običajno, sončno jutro, ki pa se je že čez nekaj minut prelevilo v enega najstrašnejših dni sodobne ameriške zgodovine. Amerika je obnemela in z njo ves svet. Nekaj dni pozneje pa marsikdo še vedno obupno išče odgovor na preprosto, a tokrat nepojmljivo vprašanje: Zakaj?« (Mag, 19. 9. 2001).

V obeh tednikih obstajajo podobnosti v kriterijih za uvrstitev v skupino 'drugi'. V obeh je 'drugi' predstavljen kot devianten, iracionalen. Razlike se kažejo predvsem v oblikovanju 'mi' skupine. Novinarji *Maga* 'mi' skupino oblikujejo na podlagi pripadnosti zahodni

¹⁷ Primer je naveden v poglavju 5. 3 Uvodniki

civilizaciji in demokratični družbi. Ločevanje se kaže med zahodnim proti orientalskim. 'Mi' skupino vedno predstavljajo s pozitivnimi lastnostmi, z dejanji, ki odsevajo pozitivno samopodobo.

'Drugi' pa je predstavljen negativno, kot na primer fanatični teroristi, fanatični muslimani, kemikaze 21. stoletja. Pripisane so mu tudi negativne družbene vloge, kot na primer barbarski, nehumani, versko zadržani, nasilni in arogantni. Tudi v prispevkih, ki opisujejo državo, prebivalstvo in njene geografske, družbene in socialne značilnosti, je čutiti negativno naravnost. Primer:

»Pogubna revščina. Afganistan je revna in popolnoma uničena dežela, zato ni čudno, da se je ameriška javnost sprva spraševala, katere cilje v tej državi bi njihove sile sploh lahko bombardirale. /.../ Afganistan šteje približno 27 milijonov prebivalcev, ki v povprečju dočakajo 46 let, vsaka ženska pa rodi šest otrok« (Mag, 26. 9. 2001).

Afganistan je predstavljen kot zaostala država, kjer ljudje zaradi njihovega načina življenja umirajo prej kot prebivalci zahodnih razvitih držav, ter da vsaka ženska v Afganistanu rodi šest otrok, kar je v zahodnih državah že težko srečati.

V *Magu* je Afganistan postavljen nasproti ZDA, Orient proti Zahodu, nerazvitost proti razvitosti, militantnost proti svobodi. Primer:

»Afganistan je največji proizvajalec opija na svetu in trgovanje z mamili je njegov glavni vir dohodka. Industrija je precej slabo razvita, večinoma so to majhne tovarne tekstila, mila, pohištva, čevljev, gnojil in cementa. Z izvozom izdelkov in surovin država zasluži samo 80 milijonov dolarjev na leto. /.../ Po nekaj let starih statističnih podatkih imajo Afganistanci 29 tisoč glavnih telefonskih linij, 167 tisoč radijskih sprejemnikov, 100 tisoč televizorjev in 21 tisoč kilometrov cest /.../ Že po teh podatkih si lahko ustvarimo sliko o vsesplošni bedi in opustošenosti. Zato si je težko predstavljati, kako strahotne bodo posledice nove vojne, tokrat z najmočnejšo svetovno velesilo« (Mag, 26. 9. 2001).

Gre za stopnjevanje na besedni ravni, ko avtor ZDA opisuje kot najmočnejšo velesilo (že sama beseda velesila pomeni, da je država največja, najmočnejša). Nasproti pa ji stoji Afganistan, kateremu pripisuje negativne, slabšalne značilnosti. Poleg nelegalne

dejavnosti predstavi, na podlagi nekaj let starih statističnih podatkov, nerazvitost države. Potrebno pa je upoštevati tudi politično ozadje, ki se je dogajalo v tem času. ZDA so pripravljale napad t. i. boj proti terorizmu na vse države, ki naj bi podpirale teroristične organizacije. Novinar z izjavo, »da si je težko predstavljati, kako strahotne bodo posledice nove vojne /.../«, legitimira to vojno proti državam na "črnem seznamu". »S tako retoriko se dosega potujitev islama, želi se ga prikazati kot nekaj grozeče drugačnega in tako vzbuditi strah pred njim« (glej Nedoh, 2004).

Prispevki v *Magu* podpirajo odločitve in dejanja ameriške vlade; tako novinarji v prispevkih pišejo o povračilnih ukrepih ZDA kot o upravičenih in nasprotno kot v *Mladini* ne dvomijo v upravičenost napada na Afganistan, ga celo podprejo z javnomnenjskimi raziskavami ter strokovnimi mnenji:

»Rezultati anket, opravljenih brž po malem sodnem dnevu, ki ga je v torek doživela Amerika, nedvoumno kažejo, da bo imel George Bush pri napovedanih "povračilnih ukrepih" zoper naročnike, organizatorje in izvajalce napadov v tujini in doma skoraj popolnoma proste roke. Tudi če bi v prihodnjih tednih ljudje reagirali manj čustveno, je verjetno zagotovljena trajna javnomnenjska podpora drakonskim potezam administracije, policije, FBI, vojske in tajnih služb, ki lahko računajo tudi z izdatno pomočjo zaveznic v zvezi Nato./.../ In še neka podrobnost je zelo zgovorna: niti najbolj ugledni neodvisni komentatorji ne pomišljajo uporabljati izraza »revenge« (maščevanje)« (Mag, 19. 9. 2001).

Novinar nadaljuje: *»Samoumevno se torej zdi, da bo Washington sprožil nasprotne udarce, ki jim glede ostrine in obsega v povojnem obdobju ni para « (Mag, 19. 9. 2001).*

Prisotna pa je tudi ironija. Novinarji *Maga* na ironičen način predstavljajo 'drugega', s tem ko mu pripisujejo družbene vloge kot tapetniki, fatalični Robin Hoodi, fanatični ruralci, afganistanske katakombe.

Tudi v *Mladini* se novinarji poslužujejo ironičnega načina opisovanja 'drugega', z namenom zmanjševanja racionalnosti in avtoritete tega družbenega akterja. Avtor besedila o globalizaciji nasilja metaforo oblikuje na osnovi teme, o kateri piše: *»Bodo torej "kavboji" začeli streljati vsevprek?«* Kavboj je v tem primeru sedanjí predsednik

George Bush ml., ki je vrhovni poveljnik vojske. Pomemben pa je tudi podatek, da ameriški predsednik prihaja iz Teksasa, od koder izvirajo kavboji. Prav tako drug novinar *Mladine* s prezirom in posmehom opisuje značaj predsednika Busha ml.: *»Hočem vojno! Gremo nad Bagdad! Kaj mu je, smo se spraševali – zakaj hoče Sadamovo glavo? /.../ No, 26. septembra v Houstonu, doma tako rekoč, ni več vzdržal tega pritiska. Vse zavore so mu popustile. Zajokal je: "Ampak ta tip je hotel ubiti mojega očka!" Jezus!«* (*Mladina*, 7. 10. 2002). Naslov prispevka se glasi: Ampak ta tip je hotel ubiti mojega očka!, umeščen pa je v rubriko Bušiji. Tako *Mladina* kot *Mag* na ironičen in metaforičen način opisujeta 'drugega'. Za boljše razumevanje pa je pomembno poznati tudi ozadje dogajanja in pretekle dogodke.

5.4.2 REPREZENTACIJA MUSLIMANSKEGA 'DRUGEGA'

Po Karim so nasilje, sla po moči, lakomnost, pohlep in barbarstvo osnovna značilnost stereotipa o islamu (Karim v Achugar, 2004: 304). Na te stereotipne predstave pa se opirajo tudi mediji v slovenskem medijskem prostoru. V *Magu* novinar piše: *»Svet je razglasil, da so bila tri raztreščena letala (bombe) dejanje muslimansko-arabskega terorizma, oči so se uprle v glavnega osumljenca Osamo bin Ladna«* (*Mag*, 26. 9. 2001). Muslimani so reprezentirani z negativnimi izrazi, ki poudarjajo njihovo nasilno in barbarsko naravo v nasprotju s pozitivnimi lastnostmi, ki konstruirajo zahodno kulturo:

»Natanko pred enim letom je teroristični napad Newyorčane odel v črnino, tisoči so jokali od žalosti, bolečine in strahu. A v letu dni si je mesto čudežno opomoglo, čeprav je celo nekdanji župan Rudolf Giuliani menil, da je to komaj mogoče. Prav finančna in politična moč tega središča je pritegnila teroriste kot najprivlačnejši cilj podlega napada, a ista moč in bojevitost, ki sta ustvarili to mogočno srce sveta, sta pripomogli, da je Veliko jabolko spet vzcvetelo. Po prvem šoku je bilo mesto ohromljeno, vendar si je z neverjetno učinkovitostjo in fanatično odločnostjo kmalu povrnilo stari sijaj« (*Mag*, 11. 9. 2002).

»Če tako teroristično dejanje (napad 11. september 2001 na WTC, op. TR) ni barbarsko, kaj za vruga potem sploh je? /.../ Obstajajo civilizacijske vrednote, kot so svoboda (verska, ekonomska in politična), demokracija, vladavina prava in spoštovanje človeškega življenja, ali pa vrednote teroristov, ki se kažejo v

naključnih ubojih in množičnih pobojih. ZDA so simbol civilizacijskih vrednot, ki so splošne» (Mag, 10. 10. 2002).

Glede na predhodna dejstva predstavljena v medijih, da so krivci terorističnega dejanja pripadniki islamske vere, oba primera kažeta na povezavo islamske civilizacije z značilnostmi, kot so barbarstvo, okrutnost, nasilje. Čeprav avtorja želita nediskriminatorno sporočati dejstva in mnenja, pa so teroristi, ki jih občinstvo prepozna kot pripadnike islamske vere, postavljeni kot nasprotje zahodne civilizacije. Islam se tako pojavlja kot enoten in sovražen.

V *Mladini* pa je odnos do islamske civilizacije prikazan bolj kompleksno. Z nanašanjem na pomembne politične osebe in znanstvenike novinar prispevku doda večjo verodostojnost. Avtor izpostavi politične akcije ZDA ter probleme povezane z njo.

Primer:

»Najpomembnejši domači spoznavni učinek atentatov v ZDA je bržkone razkritje, da politika tukajšnje države temelji na "kulturnem diferencializmu", tej sodobni obliki rasizma, kakor je pokazal francoski filozof Etinne Balibar. Po besedah zunanjega ministra ta napad "predstavlja novo delitev na civilizirani in barbarski, malopridni svet« (Mladina, 17. 9. 2001).

Medtem ko v *Mladini* izpostavijo bolj kompleksne politične odnose ZDA do Srednjega Vzhoda, pa v *Magu* novinarji pišejo o islamu kot o sovražniku, ki lahko v prihodnje zaseje smrt v 'našem civiliziranemu, demokratičnemu svetu'. Primer:

»Strah pred biološkim terorizmom: V ZDA se medtem bojijo, da bi se teroristi za napad maščevali, pri čemer bi uporabili kemično in biološko orožje« (Mag, 3. 10. 2001).

V *Mladini* so muslimani predstavljeni tudi kot žrtve tako dejanj skrajnežev, teroristov kot tudi akcij ameriške politike. S tem novinar bralcu približa muslimanske žene, otroke ter moške, pri katerih izpostavi njihovo socialno situacijo, namesto njihove verske in geografske pripadnosti. Primer:

»Javno mnenje v zahodni Evropi in ZDA očitno ne navija za takojšnje vojaške ukrepe, a postopoma, medtem ko televizijski snemalci na prihodnji bojni črti

skušajo koristno prebiti čas, bo na televiziji čedalje več poročil o sestradanih afganistanskih beguncih, nedolžnih brezdomcih in civilistih, ujetih v navzkrižnem ognju» (Mladina, 8. 10. 2001).

»ZDA naj bi imele dvojna merila: podpirajo Izrael, ko ta maščuje smrt izraelskih državljanov, ni pa jim mar, ko umirajo arabski otroci« (Mladina, 8. 10. 2001).

Novinar v *Mladini* humanizira pripadnike islamske vere, ter jih opiše kot nedolžne, kot civiliste, ki niso vrženi v 'isti koš' s krivci terorističnih dejanj. V tem primeru je prišlo do redefiniranja 'mi' skupine, ki je razširjena na žrtve napadov ne glede na vero.

5.4.3 REPREZENTACIJA DOGODKA 11. SEPTEMBRA 2001

Reprezentacija dogodka v obeh tednikih projecira pogled celotne situacije in aspektov, ki jih želita oba politična tednika izpostaviti (glej Achugar, 2002: 309). Na podlagi analize štirih časopisov, nočnih TV-informativnih oddaj in treh jutranjih TV-oddaj, ki jo je opravila organizacija Project for Excellence in Journalism (2002), so mediji v prvih tednih po 11. septembru 2001 najpogosteje razvijali naslednje teme (glej Volkmer, 2002: 240):

1. vojna proti terorizmu,
2. teroristični napadi in reševanje,
3. osebne zgodbe,
4. odzivi državljanov, skupnosti in države.

Prav tako so bile to glavne teme po 11. septembru 2001 v *Mladini* in *Magu*, in sicer opisovanje in razkrivanje vzrokov in posledic za napad. Novinarji z uporabo različnih leksikalno-gramatičnih elementov reflektirajo dogodek in udeležence, ti odnosi pa so lahko vzpostavljeni tako objektivno kot čustveno. Pomembno je ugotoviti, ali je novinar dogodek konstruiral iz evolutivne, vzročno-posledične ali iz kar se da nevtralne perspektive.

V prvi izdaji obeh tednikov, kjer je osrednja tema teroristični napad¹⁸ na ZDA so novinarji obeh tednikov reagirali čustveno. Čeprav je uvodnik namenjen urednikovi predstavitvi osrednje teme ter vključuje stališča in mnenja urednika ter tednika, je bilo zaznati veliko čustvenih besed, oba urednika sta izražala ogorčenost nad dejanjem teroristov. Uvodnik v *Magu* je bil naslovljen *Zločin in kazen*, urednik pa je v besedilu odkrito izražal podporo političnim akcijam s strani ameriške politike, da zatrejo terorizem. Terorizem je povezoval z državami Srednjega Vzhoda ter z islamskimi militarističnimi gibanji, muslimanskimi teroristi ter božjimi odposlanci Alaha.

V nadaljevanju je v *Temi tedna* z naslovom *Kaos v Babilonskem mestu*, novinar opisoval stanje v New Yorku, kjer so bile omenjene človeške zgodbe, kar deluje še posebno emocionalno. Primer:

»Nedaleč od ruševin na tisoče ljudi s plakati in letaki še vedno išče pogrešane svojce. "Ste videli mojega očeta Jasona Jacobsa?" vztrajno sprašuje sin, ki kaže telefonsko številko in sliko sebe, ko je bil še dojenček, z očetom.« (Mag, 19. 9. 2001).

»Melissa Huges je iz 101. nadstropja gorečega severnega nebotičnika poklicala moža v San Francisco. Dejala je, da je obtičala v stavbi in da ne ve, kaj se pravzaprav dogaja, ali je strmoglavilo letalo ali je šlo za bombo. Slišati je bilo še: "Vedno te bom imela rada." in zveza je bila prekinjena. Mož je od takrat ni več slišal, Melissa pa je še vedno na seznamu pogrešanih«(Mag, 19. 9. 2001).

Žrtve dobijo obraze, imena in spoznamo njihove svojce, da se lažje vživimo v dogajanje, medtem ko so teroristi še vedno tisti 'drugi', ki je prizadejal bolečino, in ki uživa v našem trpljenju. Uporaba direktnega govora oziroma citiranje oseb vpliva na legitimnost interpretacije dogodka. Predvsem pa je pomembno dejstvo, da človeške zgodbe ljudem bolj sežejo v srce. Prav tako je pomembna uporaba indirektnega govora kot vira pooblaščenega diskurza skupine z namenom potrjevanja tolmačenja ter rzsodbe zgodbe.

Primer:

¹⁸ Prva izdaja *Mladine*, v kateri je bil kot osrednja tema omenjen teroristični napad na ZDA je izšla 17. 11. 2001, medtem ko je prva izdaja *Maga*, v kateri je osrednja tema napad, izšla 19. 11. 2001. Pred tem datumom je izšla še ena številka *Maga*, in sicer dne 12. 11. 2001, vendar v tej številki napad ni omenjen. Predvidevam, da je bila številka na dan napada že v tisku, kar je uredniku onemogočilo, da bi vključil tudi napad.

»Po njegovih lastnih besedah (Osama bin Ladna, op. TR) je treba Američane pregnati z Arabskega polotoka, kjer naj bi si muslimani krojili usodo brez vmešavanja kapitalistične družbe. Če tega ni mogoče storiti na miren način, pa s pomočjo Alaha in svete vojne« (Mag, 19. 11. 2001).

Na ta način v tedniku *Mag* novinar prikaže naravo pripadnikov islamske vere kot iracionalnih verskih gorečnejev, predanih Alahu. Oba tednika uporabljata direktni in indirektni govor pooblaščenec, ki legitimizirajo interpretacijo dogodka tednika.

Urednik *Mladine* v uvodniku prvega izvoda po 11. septembru 2001 z naslovom *Globalizacija nasilja* izpostavi vzročno-posledični odnos do napada. Izpostavi pretekle akcije oziroma nedejavnost ameriške politike do vprašanj izraelskega nasilja nad Palestinci. Primer:

»Nezadovoljstvo zaradi ameriškega odnosa do izraelskega nasilja nad Palestinci, ki mu je teroristični napad na ZDA ob popolni prekinitvi mirovnega procesa dal dodatni zagon, se bo gotovo še stopnjevalo« (Mladina, 17. 9. 2001).

Primer kaže na čustvene reakcije povezane z ZDA in s posledicami njihovih (ne)akcij. Čeprav novinar v prispevku vključi prizadetost žrtev napada, izpostavi čustvene reakcije, ki so jih sprožile ZDA. Kot rezultat tega je dogodek, ki se je zgodil 11. septembra 2001, prikazan kot manj pomemben v primerjavi z ostalimi dogodki.

V *Mladini* novinarji dogodek primerjajo z ameriškim jedrskim napadom na Hirošimo in Nagasaki, z napadom na Bagdad, Tripolis, Irak in Beograd. V prispevkih je čutiti, da novinarji ZDA očitajo pretekle napade ter se sprašujejo: *»Hej, kako to, da se kaj takega ni zgodilo že prej« (Mladina, 17. 11. 2001).*

Glavne razlike v poročanju v *Magu* in *Mladini* o napadu 11. septembra 2001:

- v *Mladini* prispevki temeljijo na vzročno-posledičnih postavkah,
- v *Magu* se prispevki naslanjajo na čustveno komponento opisovanja dogodka (sklicevanje na človeške zgodbe, patriotska dejanja žrtev, ...),
- v *Mladini* dogodek primerjajo s preteklimi akcijami ameriške vojske in CIE,

- v *Magu* dogodek primerjajo z zgodovinskimi prelomnicami v zahodni zgodovini in z drugimi barbarskimi dejanji, katerih namen je pokazati na iracionalnost in barbarizem, ki so povzročili taka dejanja (japonske kamikaze, Pearl Harbor, pretekle teroristične akcije Osama bin Ladna),
- v *Mladini* novinarji izpostavijo potencialne posledice povračilnih ukrepov ZDA (begunci, civilne žrtve povračilnih napadov, ...),
- v *Magu* novinarji podpirajo povračilne ukrepe ZDA ter jih obravnavajo kot nujno potrebne za preprečitev terorističnih dejanj v prihodnosti.

Odnos identitete in pripisovanja je osnovana s primerjavo dogodkov, ki pa privede do sodb in vrednotenja dogodkov v širšem ideološkem okviru (glej Achugar, 2004: 313). Oba tednika uporabljata primerjavo kot obliko opisovanja dogodka, ki se je zgodil 11. septembra 2001, ki služi za poudarjanje določenih značilnosti dogodka. Primerjava deluje na način, da podpira glavne argumente tednika.

5.5 GRAFIČNA UPODOBITEV ISLAMA

Fotoreporterji predstavljajo pomemben del medijskega diskurza, saj s prikazovanjem fotografij pomagajo pri strukturiranju realnosti dogodka. Zagovorniki misli »fotografija nikoli ne laže«, jih pojmujejo kot nosilce resnice, ki priskrbijo vizualni dokaz dogodka in s tem podprejo njegovo objektivnost in obstoj. Scheufele (v Tomanič Trivundža, 2004: 3–4) izpostavi pet glavnih faktorjev, ki potencialno vplivajo na novinarjevo predstavitev dogodka:

1. družbene norme in vrednote,
2. pritiski in nasprotja znotraj organizacije,
3. pritiski interesnih skupin,
4. ustaljen način novinarskega dela (rutina),
5. ideološka ali politična usmerjenost novinarja.

Osnovna enota pri analizi je fotografija in slika, vključno s spremljajočim besedilom ter ostale spremljajoče vizualne predstavitve (npr. zemljevidi, ...) povezane z napadom 11. septembra 2001. Z analizo fotografij in ostalih vizualnih predstavitev bom prikazala odnos tednikov do islama kot vere.

Pri analizi sem se oprla na tri ključne indikatorje – iracionalnost, nasilje in zaostalost – ki umeščajo islam nasproti Zahodu. Zahod je opisan kot racionalen, miroljuben in napreden. **Iracionalnost** lahko razumemo kot osrednjo lastnost pri opisovanju islama. Na podlagi pripisovanja lastnosti iracionalnosti islamu, tega razumemo tudi kot zaostalega in nasilnega. Islamu pogosteje pripisujemo značilnosti, kot so verska gorečnost, tradicionalnost ter močne emocije za katere veljajo, da so nesposobne racionalnega razmišljanja in dejanj. Islam je predstavljen tudi kot **zaostal**, saj ne odobrava ter ne sprejema zahodnega načina delovanja in ne teži k družbenemu razvoju ter ekonomskemu in industrijskemu napredku, značilnem za zahodne družbe (glej Tomanič Trivundža, 2004: 5–6). Kriterij analize je primerjava stopnje socialne in tehnološke razvitosti nasproti Zahodu. Prepoznamo pa ga tudi kot **nasilnega**. Ta značilnost je predstavljena kot naravna lastnost islama, ki je pripisana vsem pripadnikom, tudi še nerojenim (glej Tomanič Trivundža, 2004: 6). V to kategorijo bom vključila fotografije, ki prikazujejo manifestacijo nasilja – uničevanje javne ali privatne lastnine (požig, uničevanje državnih simbolov, ...), nemire, nereda in nasilne demonstracije ter uporabo sile ali orožja s strani civilistov.

Pri tem bom preverjala naslednje teze¹⁹:

1. Islam je predstavljen kot iracionalen v primerjavi z racionalnim Zahodom.
2. Islam je predstavljen kot nasilen v primerjavi z miroljubnim Zahodom.
3. Islam je predstavljen kot zaostal v primerjavi z naprednim Zahodom.

¹⁹ Analizo in hipoteze grafične predstavitve islama v poročanju o napadu 11. septembra 2001 sem zasnovala in oblikovala na podlagi dela, pripravljenega za konferenco Communication in Global World, avtorja Ilije Tomanič Trivundža (2004): A photograph does not lie: orientalist framing of the war in Iraq in Slovene daily newspapers Delo and Večer.

Fotografije v *Magu* in *Mladini* služijo bolj kot dodatek, pojasnilo besedilom ter ne nadomeščajo besedila. Osrednja funkcija besedila je pojasnjevanje in razlaga dogodka, ki pa ga avtor podkrepi s fotografijami²⁰. Ker so prispevki tako v *Magu* kot v *Mladini* daljši (2–5 strani), je v njih vključenih več fotografij in drugih grafičnih prikazov. V tem primeru, ko novinar podkrepi svoj tekst s fotografijo, imajo te funkcijo, da prikažejo tekst kot bolj verodostojen in resničen.

V prvem analiziranem obdobju je bilo v *Mladini* objavljeno 78 fotografij, v *Magu* 108, ki so se nanašale na napad 11. septembra 2001. V *Magu* je bil dogodek objavljen na 4 naslovnica tednika, prav tako v *Mladini*.

5.5.1 FOTOGRAFIJE OBJAVLJENE PO NAPADU 11. SEPTEMBRA 2001

V prvi številki po 11. septembru 2001, ki je omenjala napad, so v *Magu* prevladovali fotografije, ki so prikazovale goreči stolpnici WTC-ja, potek dogajanja napadov ter fotografije ljudi, ki opazujejo prizorišče terorističnega napada. Na prvi naslovnici objavijo sliko gorečih stolpnic WTC-ja, ki simbolično predstavlja ameriški sen, ameriški način življenja, ameriški kapitalizem in globalizacijo. Stolpa sta v preteklem desetletju simbolizirala globalizacijski razcvet ameriškega gospodarstva ter kazala na bogastvo, razkošje in moč ZDA (glej prilogo A).

²⁰ Izjema je Foto tedna v *Magu*, ki se nahaja v vsaki številki in zajema eno stran. Na tej strani objavijo fotografijo, ki predstavlja najpomembnejši dogodek v tednu. Kot pojasnilo pa služi le manjši naslov in besedilo, ki ni daljše od enega stavka. V tem primeru je primarni tekst fotografija, besedilo pa ima dopolnjevalno funkcijo.

Slika 5.1: *Mag*, 19. 9. 2001

Za razumevanje takih fotografij je moral bralec/gledalec priklicati iz spomina že slišano in videno (trk letal v stolpnici WTC-ja, goreči stolpnici WTC-ja). Namen takih fotografij pa je prisiliti bralce, da sami zapolnijo manjkajoče podobe.

V *Mladini* v prvi številki po 11. septembru 2001, ki omenja teroristični napad, na naslovnici objavijo ruševine stolpnic, iz katerih se dviguje ameriška zastava (Priloga B). V uvodniku se urednik sprašuje, kakšne bodo posledice napada. Hkrati pa opozarja na neznanega sovražnika. Naslovnica se nanaša na uvodnik, ki ugotavlja, da je lahko to začetek tretje svetovne vojne.

Kmalu se novinarji *Mladine* s fotografijami osredotočijo na odnos ZDA do islama. Na ironičen način prikažejo tudi ameriškega predsednika Busha ml. ter na kritičen način prikažejo odnos ameriške vlade do islama kot tudi odnos slovenske vlade, ki podpira ameriške odločitve in akcije.

Slika 5.2: *Mladina*, 24. 9. 2001

Podnapis: »Predsedniku Bushu se vidi, da je iz Teksasa, saj se obnaša kot šerif ...«

Ameriški predsednik je prikazan kot kavboj, ki nerazumno uporablja orožje, s katerim dosega svoje interese. Kavbojski klobuk mu je presekala muslimanska sablja, ki ga je nepričakovano zadela v hrbet. S tem avtor nakaže na iracionalna dejanja s strani ameriške vlade.

Na kritičen način pa obravnavajo tudi odnos slovenske vlade do podpiranja ameriških odločitev in dejanj povezanih z ameriški povračilnimi ukrepi.

Slika 5.3: *Mladina*, 24. 9. 2001
Podnapis: »Tudi talibani so zavrnilo ponudbo Dimsija Rupsija, naj se v Ljubljani srečajo z Američani. (mi smo talibani in ne ruplovi telebani press)«

Predsednik Bush je predstavljen kot teksaški šerif, islamski terorist pa z brzostrelko v roki.

Medtem ko se je *Mag* poglobil v natančno grafično obravnavo dogodka²¹, pa so se novinarji *Mladine* osredotočili na razkrivanje in povezovanje dejstev, ki so povzročili tako dejanje. Spraševali so se tudi o možnih povračilnih ukrepih in njihovih posledicah. *Mag* je napad 11. septembra 2001 prikazal bolj vizualno, medtem ko je *Mladina* večino prostora namenila besedilu.

5.5.2 GRAFIČNO PRIKAZOVANJE IRACIONALNOSTI, ZAOSTALOSTI IN NASILNOSTI

Analiza prvega obdobja v letu 2001 je pokazala, da sta tako *Mladina* kot *Mag* islam predstavljala kot zaostalega in nasilnega v primerjavi z Zahodom. V *Magu* je bila kot osrednja značilnost Zahoda prikazan napredek (100 %; n = 20), za islam zaostalost (81%; n = 11). Prav tako je bila kot osrednja karakteristika islama v *Magu* prikazana nasilnost (100 %; n = 12), za Zahod za miroljubnost (96 %; n = 28). *Mag* islama ni označil kot povsem iracionalnega, vendar je v primerjavi z Zahodom prikazal, da je islam bolj iracionalen kot Zahod. Kot glavna značilnost islama je v *Mladini* zaostalost, medtem ko je Zahod predstavljen kot napreden. Razmerje se v drugem obdobju ni spremenilo.

²¹ V prvem objavljenem prispevku, ki se je nanašal na teroristični napad 11. septembra 2001, je bilo na 13 straneh vključenih 36 fotografij. V *Mladini* je bil v prvem prispevku objavljena le ena fotografija. Tudi v nadaljnjih *Magovih* prispevkih, so se dogodki, ki so se nanašali na teroristično dejanje 11. septembra 2001 oblikovali v večjem delu preko vizualne upodobitve.

5.5.2.1 PRIKAZOVANJE IRACIONALNOSTI

Izhajala sem iz teze, da je osrednja lastnost grafičnega prikazovanja islama iracionalnost, saj se ta karakteristika navezuje tudi na pripisovanje nasilnosti in zaostalosti. *Mag* in *Mladina* islam kot iracionalnega prikažeta s fotografijami, kjer je izpostavljena verska gorečnost muslimanov, predanost božjim navodilom, ki jim zameglijo razum in onemogočijo zdravo razmišljanje, ki je po drugi strani značilno za Zahod. Za primer sledi nekaj fotografij, ki prikazujejo islam kot iracionalnega:

Slika 5.4: *Mag*, 24. 10. 2001

Podnapis: »Ašura, praznik mučencev: v verski gorečnosti si šiitski muslimani tega dne sami zadajejo rane.«

Slika 5.5: *Mag*, 26. 9. 2001.

Prikaz Korana in dveh prekrizanih brzostrelk kaže na povezavo verske pripadnosti in svete vojne (džihad).

Prav tako so bile v *Mladini* prisotne podobe Korana in brzostrelk,

Slika 5.6: *Mladina*, 24. 9. 2001

ki upodablja muslimane kot goreče verske pripadnike ter hkrati njihovo nasilno naravo. Skupek tega pa kaže ne iracionalni karakter muslimanov.

Mag in *Mladina* islam nista označila kot povsem iracionalnega, nekaj fotografij je predstavilo racionalno naravo Orienta. *Mag* je racionalnost povezal z islamom takrat, ko je ta sodeloval z Zahodom (ZDA) oziroma ko je predstavljal muslimane, ki so kljubovali talibanski oblasti in obsojali povzročitelje terorističnega napada na WTC. *Mladina* pa je večkrat izpostavila iracionalnost Zahoda. Za primer navajam strip, ki se je nanašal na slovenski del javnosti, ki je sledil in podpiral ameriško politiko do islama. Na kritičen in ironičen grafičen način je zahodno razumevanje problema terorizma prikazala kot iracionalno:

Slika 5.7: *Mladina*, 8. 10. 2001

Avtor izpostavi nerazumevanje oziroma pomanjkljivo razumevanje terorizma ter povezovanje s pojmi, ki niso v povezavi s terorizmom (kot na primer terorist ali pa islam kot religija).

77 % fotografij, ki so prikazovale islam, in 63 %, ki so predstavljale Zahod v prvem obdobju 2001, pa je v *Magu* prikazovalo iracionalno naravo islama in Zahoda. V *Mladini* pa je bil delež iracionalnih fotografij o islamu 67 %, prav toliko jih je bilo o Zahodu. Iracionalna predstavitev Zahoda je vključevala podobe posledic vojaških akcij, kot na primer:

Slika 5.8: *Mladina*, 19. 11. 2001

Podnapis: »Vojaška tarča: skladišče hrane Rdečega križa v Kabulu«

V drugem analiziranem obdobju se razmerje ni spremenilo; vse fotografije (n = 2) v *Magu* so islam prikazovale kot iracionalen, 33 % fotografij (n = 3) je Zahod predstavljalo kot racionalen. V *Mladini* so bile objavljene le 3 fotografije, ki pa so vključevale podobo o iracionalnem Zahodu.

Iracionalnost je lastnost tako islama kot Zahoda, vendar pa je v obeh tednikih islam predstavljen kot bolj iracionalen v primerjavi z Zahodom, kar pomeni, da je Zahod bolj racionalen kot islam. Taka predstavitev potrjuje stereotipe in predsodke o iracionalnosti islama.

5.5.2.2 PRIKAZOVANJE ZAOSTALOSTI

Mag in *Mladina* islamu pripisujeta zaostalost v primerjavi z naprednim Zahodom. Pripisovanje naprednosti Zahodu je še posebej izrazito v *Magu*, ki ob odobravanju povračilnih ukrepov ameriške vojske, izpostavlja razvito vojaško tehnologijo.

Slika 5.9: *Mag*, 19. 9. 2001

Slika 5.10: *Mag*, 3. 10. 2001

81 % fotografij v *Magu* islam prikazuje kot zaostalega, medtem ko je Zahod 100 % prikazan kot napreden. V *Mladini* je razmerje podobno: 75 % fotografij islam prikazuje kot zaostalega, 100 % pa Zahod kot naprednega. V letu 2002 se razmerje ne spremeni. Najpogosteje uporabljene fotografije v *Magu* za prikazovanje naprednega Zahoda, ki ga predstavlja ZDA, so podobe vojaških letal, visoka vojaška in telekomunikacijska tehnologija.

Za prikazovanje zaostalega islama so bile v *Mladini* in *Magu* uporabljene podobe revnih islamskih naselij, položaj žensk v islamskem svetu ter problematika proizvodnje mamil, ki je prikazana kot sredstvo, ki ga nekaznovano pridobiva in uporablja vsak Afganistanec.

Slika 5.11: *Mag*, 24. 10. 2001

5.5.2.3 PRIKAZOVANJE NASILJA

Nasilje je ena izmed lastnost, ki ga zahodni mediji pripisujejo vsem pripadnikom islama, tudi še nerojenim. Večkrat se podobe iracionalnosti in nasilnosti na fotografijah, ki prikazujejo islam, prepletajo. Fotografije, ki so upodabljale islam, so pretežno vključevale podobe nasilja (pištrole, brzostrelke, tanke, ...), kot na primer:

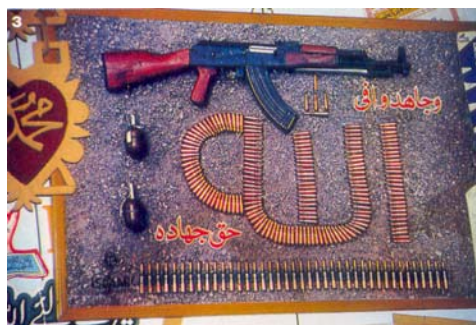
Slika 5.12: *Mag*, 29. 9. 2001

Slika 5.13: *Mladina*, 24. 9. 2001

Slika 5.14: *Mag*, 3. 10. 2001

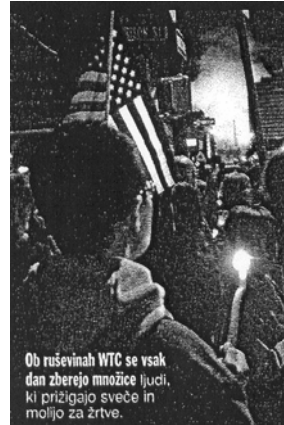
Slika 5.15: *Mladina*, 1. 10. 2001

Podnapis: Simpatičen napis "Allah", sestavljen iz nabojev za kalašnikovko

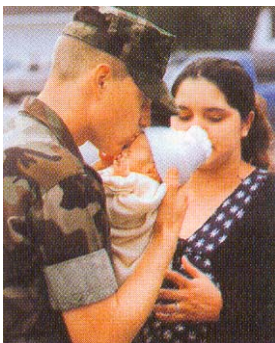
Zahod je v *Magu* prikazan kot miroljuben, dogodke želi reševati po diplomatski poti, zaradi nasilne islamske narave pa je prisiljen vključevati tudi vojaško posredovanje. Prisotne so fotografije ameriškega predsednika, žalne slovesnosti ter pomoč pri reševanju žrtev. Na primer:

Slika 5.16: *Mag*, 26. 9. 2001

Slika 5.17: *Mag*, 26. 9. 2001

Slika 5.18: *Mag*, 3. 10. 2001

Slika 5.19: *Mag*, 19. 9. 2001

V *Mladini* je v Manipulatorju prikazana kot tipična značilnost islama nasilje do žensk, kar bralcu vzbudi oziroma potrdi stereotip o nasilni naravi muslimanskih mož do svojih žena:

Slika 5.20: *Mladina*, 22. 10. 2001

Podnapis: »Še bi šla tja. To je fascinantna dežela. Dežela klanov, gorskih plemen in divjine, neobrzdana življenjske sile, ki jo je mogoče čutiti.« Dopisnica Vlasta Jeseničnik, v *Jani*, o Afganistanu.

V *Mladini* je tudi Zahod, ki ga zastopajo ZDA, prikazan, kot nasilen, ker s svojimi vojaškimi akcijami povzroča škodo civilnemu prebivalstvu in nevojaškim objektom²².

5.6 POVZETEK KLJUČNIH UGOTOVITEV

Analiza prispevkov v *Magu* in *Mladini* je pokazala, da tednika na različna načina predstavljata islam kot religijo. Podoba islama v *Magu* je negativna. *Mag* izraža prikrito nestrpnost do islama in se nagiba k prikrito negativnemu, stereotipnemu predstavljanju islama kot religije. Islam kot religija je uvrščena v skupino 'drugi', ki je drugačna, manjvredna in 'nam' nevarna. V 'mi' skupino pa umešča zahodni družbeni sistem, ideal katerega so ZDA. Glavne tehnike, ki jih uporablja *Mag* so: pozitivna samoprezentacija, negativna podoba islama, navajanje stereotipov in predsodkov, ki (re)producirajo obče veljavna stališča o islamu, posploševanje in poenostavljanje, dramatizacija, pretiravanja, spektakularnost in dihotomija 'mi' proti 'oni'.

Novinarji tednika *Mladine* so se predvsem osredotočili na odnos ZDA do islama. Medtem ko je *Mag* pozitivno prikazoval 'mi' skupino ter negativno 'drugi' skupino, se je *Mladina* osredotočila predvsem na predstavitev skupine 'drugi'. Meje 'mi'-'oni' skupine so bile večkrat prestavljene (v primeru, ko je ameriška vlada napovedala vojaške povračilne ukrepe, so bili pripadniki skupine 'oni', ko pa so ameriški politiki kritizirali napade na Irak, pa so bili vključeni v skupino 'mi').

Dogodki 11. septembra 2001 so se v časopisnih izdajah oblikovali v večjem delu s pomočjo vizualne upodobitve. Ponovitve podob terorističnega dejanja so ljudem pomagale, da so ponotranjili travmatični dogodek. Fotografije so v skoraj vseh medijih prevzele centralno pozicijo pri sporočanju. Ena od izjem je *Mladina*, ki je sledila svoji razporeditvi fotografij in besedila. V prvem prispevku po napadu 11. septembra 2001, ko

²² Vojaška tarča: skladišče hrane Rdečega križa v Kabulu (*Mladina*, 19. 11. 2001). Primer fotografije (Slika 5.8) se nahaja v poglavju 5.5.2.1 Prikazovanje iracionalnosti.

so se v medijih pojavljali neskončni prizori trka letal v WTC, je *Mladina* sesutju stolpnic namenila le eno fotografijo, ki je obsegala eno stran. V celotni izdaji je bilo v zvezi z dogodkom objavljenih 7 fotografij (vključno z naslovnico). Novinarji *Mladine* so se bolj kot predstavitvi islama, posvetili pojasnjevanju akcij in interesov ZDA, ki so jih tako kot teroristične skrajneže, ki so prihajali iz islamskih držav, umestili v skupino 'drugi'.

Na podlagi analize sem torej delno potrdila ter delno zavrnila svojo tezo. Tednik *Mag* v prispevkih, povezanih z islamom in terorističnim napadom, odraža prikrito nestrpnost do islama. Nagiba se k prikrito negativnemu, stereotipnemu predstavljanju islama kot religije v nasprotju z Zahodom, ki je prikazan pozitivno. *Mladina* izpostavi bolj kompleksen odnos do islama. S pomočjo interpretacije preteklih dogodkov poskuša bralcu prikazati vzroke za nastala dejanja. S tem izpostavi problematiko odnosa ameriške politike do islamskega sveta. Islama ne definira kot monolitnega in sovražnega, temveč loči med terorističnimi skrajneži, ki prihajajo iz islamskega sveta, ter ostalimi muslimani. Pri poročanju o terorističnih dejanjih se sklicuje na posameznike ter ne na islam kot skupnost.

Poleg prispevkov pa sem analizirala tudi grafično predstavitev islama v *Magu* in *Mladini*. Oba tednika sta islam grafično prikazala kot nasilnega. Z razliko, da je *Mag* izpostavil nasilnost islama v primerjavi z miroljubnim Zahodom, *Mladina* pa je upodabljala tudi Zahod kot nasilen. Tako *Mag* kot *Mladina* sta islam prikazovala kot zaostalega v primerjavi z naprednim Zahodom ter izpostavila iracionalno naravo islama. Pomembno pa je poudariti, da je predvsem *Mladina* prav tako izpostavila iracionalno naravo Zahoda.

6 SKLEP

V diplomski nalogi sem raziskovala, kako sta politična tednika *Mag* in *Mladina* poročala o napadu 11. septembra 2001 na WTC in Pentagon ter kako sta ta dogodek povezovala z islamom in na kakšen način reprezentirala islam kot religijo. Zanimalo me je, ali sta, podobno, kot je ugotavljal Edward Said (1985) za zahodno evropske in ameriške množične medije, tudi *Mag* in *Mladina* o islamu odražala etnocentrizem, pristranskost, predsodke, stereotype ter na ta način prispevala k (re)produkciji rasizma.

Na podlagi analize poročanje *Maga* in *Mladine* izhaja iz predpostavke, da je sovražnik nekdo izven skupine 'mi', je pripadnik skupine 'drugi'. Oba tednika v analiziranem obdobju ne ponudita konkretne razlage in vzrokov dogodkov, ki so se pripetili 11. septembra 2001 v ZDA. Tako *Mag* kot *Mladina* dogodek 11. septembra 2001 pojasnjujeta na podlagi primerjav s preteklimi dogodki.

Oba tednika sovražnika oblikujeta skupini s polarizacijo na 'drugi' proti 'mi'. Argumenti *Maga* temeljijo na umestitvi sovražnika v skupino 'drugi', ki vključuje ne-zahodne družbe, ter se osredotoči predvsem na akterje terorističnih dejanj 11. septembra 2001, ki so bili muslimani. Zaradi tega dejstva celotno kategorijo sovražnika razširi na pripadnike islamske vere ter na geografsko področje Orienta. Muslimani so postali ekstremisti, fundamentalisti, fanatiki, teroristi. S tem se potrjuje stereotip skrajnega, militantnega islama iz sedemdesetih in osemdesetih let. V tem smislu *Mag* sledi poročanju o terorističnem napadu ameriških množičnih medijev.

Mladina v skupino 'drugi' uvrsti skupine, ki povzročajo nasilje v družbi, ter ne delujejo po načelu pravičnosti in miru. Te skupine pa niso versko, geografsko ali politično omejene. Sem sodijo ameriška vlada s svojo zunanjo politiko v smislu državnega terorizma ter akterji terorističnih dejanj, ne glede na demografsko in versko-družbeno pripadnost.

Mag islam ne zanima kot religija, zanima ga islamski terorizem in islamski fundamentalizem. Novinarji se ne vprašajo, ali je terorizem res islamski, ali je utemeljen v religiji. *Mag* konstruira islam kot sovražnika, ki je zloben, okruten in nehuman. Zato so potrebna vsa sredstva za preprečitev in omejitve nadaljnjih okrutnih dejanj islamskih teroristov. Na ta način legitimira vojno proti terorizmu ameriške zunanje politike. Konfrontacija med islamom in Zahodom je predstavljena kot del zgodovinskih zakonitosti, ki so posledica muslimanskega nasilja in agresije. *Mag* večinoma sledi reprezentaciji dogodkov in dejstev ameriških množičnih medijev, ki ustvarjajo vtis, da islam proizvaja teroriste, naloga ameriške politike pa je, da reši svet.

Za boljše razumevanje pa je pomembno poznati tudi ozadje dogajanja in pretekle dogodke. Tako po Nedohu (2004) ostaja spregledan zgodovinski kontekst konflikta med arabskim svetom in Zahodom, slednji je pogosto predstavljal (posredno in neposredno) kolonizatorja z energetskimi viri bogate regije. Z gledanjem na muslimanski svet in religijo zgolj skozi oči boja proti terorizmu, torej preko nečesa negativnega, se tvega potujevanje islama in trajen etnocentrističen odnos do te kulture kot take. *»Čeprav bi lahko za tiskane medije rekli, da so s političnega vidika pluralni (vsaka opcija ima svoj časopis), glede prikazovanja konteksta iraške krize ne moremo govoriti o pluralizmu različnih mnenj in pogledov. Izvor aktualnih razmer najdemo v monopolizaciji medijskega prostora s strani človeka, ki je nosilec zakonodajno-izvršilne veje oblasti v državi. Četudi je problem medijske monopolizacije in povezav monopolistov s predstavniki drugih centrov najrazličnejših moči (ekonomska, politična, itd.) širši, pa lahko zanesljivo govorimo o tem, da je tam najbolj viden«* (glej Nedoh, 2004).

Tudi *Mladina* večkrat poveže islam z terorizmom in fundametalizmom, vendar že od začetka analiziranega obdobja izpostavi problematiko preteklih vojaških in političnih (ne)posredovanj ameriške vlade. Večina prispevkov v *Mladini* kritično obravnava akcije ameriške politike ter na ta način opravičuje oziroma pojasnjuje dejanja islamskih teroristov.

Tezo sem na podlagi analize deloma potrdila in deloma zavrnila:

Poročanje *Maga* o islamu je nekritično, posplošeno in poenostavljeno. Na podlagi polarizacije 'mi'-'drugi', celotno islamsko skupnost umesti v skupino 'drugi' ter pripadnike islamske skupnosti na ta način (re)producira negativne predsodke in stereotipe o muslimanih in islamu ter jih dela samoumevne. Sovražni govor se sicer ne odraža odkrito v rasistični obliki, na delu so prikrite tehnike rasizma, ki na občinstvo delujejo podzavestno. Te pa so zaradi svoje specifičnosti in kompleksnosti še bolj prodorne in zato morda še bolj nevarne.

Mladina pa kot sovražnika ne upodablja islama kot religije, temveč posameznike in skupine na podlagi njihovih terorističnih dejanj. Sem sodijo muslimanski posamezniki, odgovorni za napade 11. septembra 2001 ter tudi ameriška politika, v smislu državnega terorizma. *Mladina* islama kot religije ne obravnava monolitno in tudi ne kot sovražnega. Uspelo ji je ločiti med muslimanskimi posamezniki, ki so vršili teroristična dejanja, ter med ostalimi muslimani, ki teh dejanj ne podpirajo.

7. VIRI IN LITERATURA

- Achugar, Mariana (2004): *The events and actors of 11 September 2001 as seen from Uruguay: analysis of daily newspaper editorials*. Discourse&Society, let. 15, št. 2-3, str. 290-320.
- Bajt, Drago (1994): Pišem, torej sem. Založba Obzorja, Maribor
- Bašič-Hrvatina, Sandra (1990): *Konstrukcija realnosti v medijih : teoretična izhodišča za analizo jugoslovanskih časopisov : magistrska naloga*. Ljubljana: Univerza Evdarda Kardelja. FSPN. Str. 42 – 122.
- Bizjak, Barbara (2002): *Enajsti september, leto pozneje*. Medijska preža, december 2002. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/15/analiza/> (10.01.2003)
- Bojc, Saša (2001): *Pri Fairu se sprašujejo, kaj sploh je terorizem*. Medijska preža, poletje/jesen 2001. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/12/september/> (10.01.2003)
- Bošnik, Lucija (2002): *Islam v zahodnih medijih*. Medijska preža: December 2002. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/15/svet/> (10.01.2003)
- Branston, Gill, Roy Stafford (1996): *The Media Student Book*. Routledge, London.
- Chomsky, Noam (1997): *Somrak demokracije*. Ljubljana : Studia humanitatis.
- Debeljak, Aleš (1994): *Islamska "sveta vojna" med duhom in telesom*. Časopis za kritiko znanost, Let. 22, št. 170/171, str. 11-25.
- Dolinšek, Milko (1975): *Fotožurnalizem kot oblika novinarskega izpovedovanja v tisku : diplomsko naloga*. Ljubljana: FSPN.
- Dragaš, Dejan (2004): *Zahodni pogled na džihad : diplomsko delo*. Ljubljana: FDV.
- Drame, Ines (1991): *Konstrukcija medijske realnosti : kdo je sporočevalec : diplomsko naloga*. Fakulteta za družbene vede, str. 8 – 35.
- Drame, Ines (1992): *Odnosno strukturirana medijska realnost kot posebna realnost*. V: Teorija in praksa, let. 29, št. 9-10, str. 849 – 860.

- Edelman, Murray. 1967. *The symbolic uses of politics*. Urbana, Chicago, and London: University of Illinois Press.
- Erjavec, Karmen (1998): *Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka*. Ljubljana : Jutro.
- Erjavec, Karmen (2000): *Mi o Romih : diskriminatorni diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana : Open Society Institute-Slovenia.
- Fairclough, Norman (1995): *Critical discourse analysis : the critical study of language*. New York: Longman publishing.
- Fairclough, Norman (2002): *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities*. V: Michael Toolan (ur.): *Critical Discourse Analysis*. Routledge, London, str. 69-104.
- Fiske, John (2004): *Uvod v komunikacijske študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fowler, Roger (1991): *Language in the news: Discourse and ideology in the Press*. Routledge, London.
- Gačnik, Mija in drugi (1999): *Odnosi z mediji med ideologijo, normativi in pragmatizmom*. V: *Teorija in praksa*, let. 36, št. 4, str. 609 - 617.
- Gnezda, Mirjam, Matkovič, Anita, Mlakar Saša (2002): *Poročanje slovenskih medijev o terorističnem napadu na Združene države Amerike*. V: Jezernik, Božidar (ur.): *Besede terorja: medijska podoba terorja in nasilja*. Ljubljana. Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana, 63 – 82.
- Gustinčič, Jurij (2001): *Ranljivost Amerike*. V: *Mladina*, 17.9.2001, str. 25
- Hall, Stuart. (1997). *Representation: cultural representation and signifying practice. "The work of representation."* London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, Milton Keynes: The Open University.
- Hartley, John (1989): *Understanding news*. London, New York : Routledge.
- Jeseničnik, Vlasta (2001): *Afganistan v naših domovih*. Medijska preža, poletje/jesen 2001. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si> (10.01.2003)
- Jevtić, Miroljub (1989): *Savremeni džihad kao rat*. Beograd : Nova knjiga.

- Jezernik, Božidar (2002): *Nova oblačila prastarega divjaka*. V: Jezernik, Božidar (ur.): *Besede terorja: medijska podoba terorja in nasilja*. Ljubljana. Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana, str. 7-22.
- Karim H. Karim (2002): *Making sense of the Islamic peril: Journalism as cultural practice*. V: Barbie Zelizer, Stuart Allan (ur.): *Journalism after september 11*. Routledge, str. 101-116.
- Kamin, Tanja (2004): *Promocija zdravja kot mit opolnomočenega državljanca : doktorska disertacija*. Ljubljana: FDV
- Killmeier, A. Matthew: *Mobiliziranje ameriške javnosti*. Medijska preza, poletje/jesen 2001 Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/12/september/> (10.01.2003)
- Korošec, Tomo (1998): *Stilistika poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Kranjc, Danijela, Kanop, Maja (2002): *Odnosi med muslimani in drugače verujočimi*. V: Jezernik, Božidar (ur.): *Besede terorja: medijska podoba terorja in nasilja*. Ljubljana. Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana, str. 189-213.
- Kuhar, Roman (2002): *Diskurzi o homoseksualnosti : (primer časopisnega in revialnega poročanja v Sloveniji od 1970 do 2000) : magistrsko delo*. Fakulteta za družbene vede, str. 1-39, 89-96.
- Lippmann, Walter (1961): *Public Opinion*. New York: The Macmillan company
- Luthar, Breda (1998): *Politika teletabloidov*. Ljubljana: Open Society Institute.
- Luthar, Breda (2001): *Žurnalizem: poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov*. V: *Teorija in praksa*, let. 38, št. 2, str. 201-212.
- Luthar, Zei Vida, Hardt Hanno (2004): *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mancevič, Denis, Grčman, Marjana, Pogačnik Živa (2002): *Vojna medijskega spektakla*. Medijska preža, zima 2002. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/13/porocanje> (22.10.2005)
- Mastnak, Tomaž (1996): *Kristjanstvo in muslimani*. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče.

- Mastnak, Tomaž (1998): *Evropa: Med evolucijo in evtanazijo*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Mojsilovič, Vidoje (1997). *Časopisna fotografija. Utrinki resnice zapisani v večnosti*. Ljubljana: Didakta, september-oktober 1997.
- Nedoh, Boštjan (2004): *Medijska monopolizacija – demokratični primanjkljaj*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/20/medsvet/print.html> (1.7.2005)
- Nikolić, Valentina (2002): *Reševanje Bližnjevzhodnega konflikta v luči varnosti sredozemske regije : diplomsko delo*. Fakulteta za družbene vede. Str. 15.
- Norris, Pippa, Kern, Montague, Just, Marion (2003): *Framing Terrorism*. V: Pippa Norris, Montague Kern, Marion R. Just (ur.): *Framing Terrorism: the news media, the government and the public*. Routledge: New York and London
- Ogrin, Mojca (1998): *Časopisno oblikovanje : diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Passow, Judah (1998). *Fotožurnalizem v sloveskih časopisih*. V: *Medijska preža*. Ljubljana: Open Society Institute. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/01/foto/> (24.2.2005)
- Picard, Robert G. (1993): *Media Portrayals of Terrorism*. Iowa State University Press / AMES, Iowa.
- Plavšak Kristina (2001) : *Svoboda govora tudi v vojni*. *Medijska preža*, poletje/jesen 2001, str. 54-55. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si> (10.01.2003)
- Pogly, Michael in Khalid Durán (2001): *Osama Bin Laden in mednarodni terorizem*. Učila, Tržič
- Poročilo skupine o spremljanju nestrpnosti (2002). Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/16/analiza/> (22.10.2005)
- Quraishi, Bashy (2001): *Islam in the Western Media*. The Multicultural skyscraper newsletter, vol.1, no.3. Dostopno na <http://www.multicultural.net/newsletter/article/issue3-bashy.htm> (10.01.2003)
- Qutb, Mohammed (1993). *Dileme oko islama*. Zagreb: Muslimanski izdavački centar.

- Said, Edward W. (1985): *Covering Islam : how the media and experts determine how we see the rest of the world*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Said, Edward W. (1996): *Orientalizem – Zahodnjaški pogled na Orient*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
- Smith, Huston. 1996. *Svetovne religije*. Maribor: Obzorja.
- Sontag, Susan (1982). *Eseji o fotografiji*. Beograd: SIC.
- Stankovič, Peter (2002): *Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod*. V: Cooltura. ur. Debeljak, Aleš idr. Študentska založba, Ljubljana. Str. 11-71.
- Šušteršič, Katja (2003): *Televizijska reprezentacija stereotipov : diplomsko delo*. Ljubljana: FDV.
- Tomanič Trivundža, Ilija (2004): Conference paper for: *Communication in global world. Second international conference of young communication scholars*. Ljubljana (Slovenia), 13.-14. November 2004.
- Ule, Mirjana (1997): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče.
- Vreg, France (2000): *Politično komuniciranje in prepričevanje: komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Javnost, Ljubljana.
- Van Dijk, Teun A. (1991): *Racism and the press*. London: Routledge.
- Van Dijk, Teun A. (1993): *Elite Discourse and Racism*. London: Sage Publication Incorporation.
- Van Dijk, Teun A. (1995): *Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity?* V: Javnost, let. 2, št. 2, str. 27 – 45.
- Volkmer, Ingrid (2002): *Journalism and political crises in the global network society*. V: Zelizer, Barbi, Allan, Stuart (ur.): *Journalism after September 11*. Routledge, str. 36 – 47.
- Zelizer, Barbie, Allan, Stuart (2002): *Introduction*. V: Barbie Zelizer, Stuart Allan (ur.): *Journalism after September 11*. Routledge, str. 1-24.
- Zupančič, Anton (2004): *Politična opredeljenost Moga in Mladine v obdobju 1996 do 2002: diplomsko delo*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

PRILOGA

Priloga A (*Mag*, 19. 9. 2001)

Priloga B (*Mladina*, 17. 9. 2001)

